

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

FRA ALS OG SUNDEVED

HEFTE XXXIX

Gamle minder fra
ASSERBALLE SOGN
II

AF
J. RABEN

UDGIVET AF HISTORISK SAMFUND FOR ALS OG SUNDEVED
TRYKT VED SØNDERBORG BOGTRYKKERI

1960

INDHOLD

Asserballe Kirke	5
Præsterne ved Asserballe Kirke efter Reformationen	10
Kirketiende	41
Lille Christians Gave	46
Historisk Samfund for Als og Sundeved 1959-60	51
Museet på Sønderborg Slot 1959-60	55
Jens Raben	59

ASSERBALLE KIRKE

KIRKEN

Kirken i Asserballe ligger paa en 56 m høj Bakketop omtrent midt i Asserballe By. Den høje Beliggenhed hæver den lille Kirke op over Landsbyen, de hvidkalkede Mure og de røde Tage gør den hyggelig og smuk.

Asserballe Kirke er oprindelig en beskeden romansk Kampestensbygning med Skib og lige afsluttet Kor, men uden Taarn. Maaske har den tidligere blot været et Kapel. Skibets Vestende er i nyere Tid ombygget af Tegl og mod Syd og Nord er i 18. Aarhundrede tilføjet to store, med smaa Sten opførte, Tilbygninger, der nu giver den oprindelige, meget enkle Bygning Karakter af en Korskirke. Den søndre Tilbygning har glat Gavl, den nordre, der er opført 1741, gotiserende Gavl. Ved Koret er bygget et nyt Sakristi. Skib og Tilbygninger har fladt Bjælkeloft, Koret en almindelig Krydshvælving. Korbuen er spidsbuet.

Kirken har, sandsynligvis siden Middelalderen, haft et fritstaaende Klokketaarn af Tømmer. Denne Klokkestabel nævnes første Gang 1674, den er blevet repareret bl. a. i 1690 og 1714 og nedrevet i 1867. Kirkens nuværende Klokke fra 1677 har før hængt herude. Klokkestabelen har været af samme Type som de, der endnu staar i Egen, Hørup og Svenstrup.

Som i de fleste Kirker er Inventaret fra vidt forskellig Tid. Fra den romanske Tid er nu kun Døbefonten bevaret, det øvrige er Tid efter anden skiftet ud eller kasseret, og det meste er fra Tiden efter Reforma-

tionen. Blandt det forsvundne Inventar kan nævnes en Alterkalk af Tin fra 1600-Tallet og et Pulpitur af Træ.

Den smukke *Altertavle* med udskaarne barokke Akanthusranker er et Arbejde af Billedskærer Ernst Günther Lund i Sønderborg. De to Malerier i Tavlen, der viser Nadveren (Hovedbilledet) og den Korsfæstede (foroven), er signeret J. H. Jacobsen, 1749.

Billedskærer Lund var født 1679 i Sønderborg, hvor han senere fik et Værksted med Svende og Lærlinge. I 1711 ægtede han Anna Dorothea (f. 1691), Enke efter Jacob Lichtappel. 1740 optræder han i Byens Bødeprotokol, idet han fik en Bøde paa 1 Mark for Uterlighed. Han døde 1757, 79 Aar gammel. En Søn var død i 1741, en anden, Sukkerbager Hans Christian Lund, overlevede Faderen.

Bag paa Alteret er malet »Ao 1907 ren. von Hans Hampke, Schleswig«. — Ved dette Restaureringsarbejde fandt Hampke inde i Alteret Billedskærerens og hans Medhjælpers Navne, skrevet paa et Bræt:

Ernst Günther Lund,
Bildhauer, Sonderburg.

Hans Ebbesen,
Bildgesell.

Dette Træstykke med Navnene er nu anbragt bag paa Alteret.

Paa Alterbordet staar to sentgotiske *Lysestager*, hvilende paa siddende Løver. En syvarmet Lysestage af Træ er skaaret og foræret til Kirken af Peter Terkelsen, Asserballeskov.

Prædikestolen er fra 18. Aarhundrede. Den er et slet og ret Arbejde uden Dekoration i Fyldingerne, med udskaarne Rankeslyng paa Hjørnepilastrene.

Døbefonten er en sentromansk Font af gotlandsk Type uden Dekorationer. (Side 9).

Daabsfadet, af Nürnbergarbejde, er fra Slutningen af 16. Aarhundrede. Relieffet viser en Roset, omgivet af en Minuskelindskrift og en Løvstav.

Asserballe Kirke.

Krucifikset er et sentgotisk Lægmandskrucifiks, næsten legemsstort. Fra Korsets Sider udspringer Blade. Korsenderne bærer Evangeliesymboler.

Et *Kirkeskib* fra 1781 er mærket Peter P. F., — det er vel Giverens Navn.

En gammel *Klingpung*, Posen med en lille Sølvklokke, fra Begyndelsen af 18. Aarhundrede, opbevares i Museet paa Sønderborg Slot. Posen er syet i Guldbrokade. Den lille Sølvklokke bærer følgende Indskrift:

M. T. 1715.

Hierbey ermuntert man die Christen mitztheilen,
den Armen auch zur hülff in Aller eilen.

Klingpungen er en Gave fra Pastor Johan Thomsens Hustru. Han var Sognepræst i Asserballe fra 1711—1739.

Den lille Klokke var, efter at Klingpungen ikke blev brugt mere, anbragt som Signalklokke i Orgelet. Den blev for en Del Aar siden udvekslet med en lille Metal-klokke, for at den kunde opbevares sammen med Posen paa Museet.

Kirkens Inventarium 1690

En stor og to mindre Lysestager af Messing,
Alterdug,
en Messeserk,
en gammel forslidt Messehagel,
dito to gamle aflagte,
En Tin-Kalk og Disk,
en Sølv-Kalk og Disk,
en større og en liden Messeflaske,
Messing-Bækken ved Fonten.
Der er ikun en Klokke, man ringer til Kirke med,
og to smaa Marie-Klokker.

Denne Fortegnelse er fra Pastor Chr. Müllers Indberetning fra 1690, og den gamle Præst fortsætter om Kirken: »Den gamle Gavl paa Kirken bag Alteret, som heldte ud, har jeg paa egen Bekostning ladet gøre fast med Egebjælker og Ankere, og ladet Kirken inde og ude kalke. Iligemaade ladet befæstige Klokkehuset, som det stod paa Fald, og ladet et Pulpitur bygge i Kirken. Min Kirke formaar intet, men skal hjælpes af andre.«

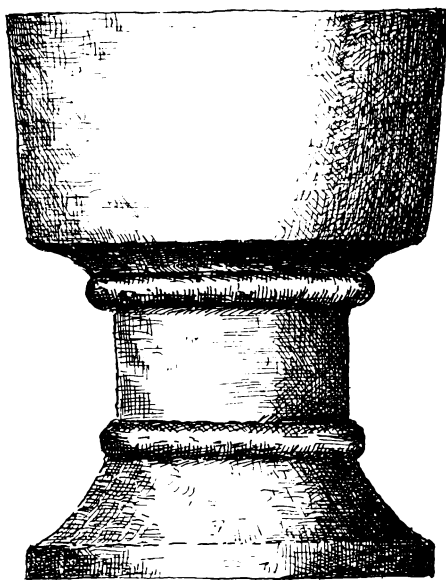
Kirkeklokken er støbt 1677 af Claus Asmussen i Husum. Den bærer Indskriften: »Gloria in exelsis deo Claus Asmussen me fecit. Husum Anno 1677.«

Den er smykket med en smuk Relieffrise med Fugle, Ansigter og Rankeslyng. Paa den ene Side bærer den Kong Christian V's Navnetræk med Krone. Paa Klokkebjælken er indskaaret Aarstallet 1714.

Klokken var anbragt i det fritstaaende Træ-Klokke-taarn. Den fik 1867 sin Plads i den nordre Udbygning, da Klokketabelen blev brudt ned.

Claus Asmussen, født 1647, var en Søn af Klokkestøberen Asmus Clausen i Husum; han overtog Klokkestøberiet efter Faderens Død. 1677 leverede han ogsaa en Klokke til Ulkebøl Kirke. — Der kendes mange Klokker fra hans Værksted.

Kirkebogen beretter: »1677 den 27. Juni blev støbt en ny Klokke til Kirken i Husum, den vog i Flensborg i Vejerhuset, hvor Joh. Jansen vejede den, 2 Skj. 12

Dobefonten i Asserballe Kirke.

Lispund 9 Pund, og alle, som var i Sognet, gave dertil og den blev rigtig betalt.« Bønderne førte den gamle Klokke til Flensborg, og der hentede de den igen. Paa en løs Lap læses: »Ao 1677 d. 1. Sept. 3 Skibpund 5 Lispund. En Klokke. Joh. Jansen.« Det er formodentlig den gamle Klokkes Vægt, som blev omstøbt. Den nye Klokke kostede 83 Rdlr. Den blev betalt 1678. »Alle, baade Store og Smaa, Unge og Gamle gav dertil. Ingen blev skaanet.« —

PRÆSTERNE VED ASSERBALLE KIRKE EFTER REFORMATIONEN.

—1554. Niels Iversøn.

Han har været i Asserballe i 1534 og skal have været den sidste katolske Præst ved denne Kirke og gaaet over til Luthers Lære. Der vides ikke videre noget om ham, udover et for ham udstedt Sognevidne fra Aaret 1534, der opbevares i Rigsarkivet. Der foreligger en Afskrift i Asserballe Præstearkiv.

Det drejer sig om et Jordtilliggende til Præstegaarden, om hvis Brugsret der aabenbart har været Uoverensstemmelse. Præsten forelagde Sagen for »det hele menige Sogn«, og Menigheden ordnede Sagen til Fordel for Præsten. Det interessante Dokument lyder i Oversættelse:

»Vitterligt og aabenbart være for alle, af hvilken Stand, Condition eller Værdighed de er, Gejstlig eller verdslig, at efter Kristi, vor Herres Fødsel Aar Tusind fem Hundrede og derefter i det 34.de, Søndagen efter Martini, fremstod Hæderværdige Herre Niels Iversøn, Kirkeherre til Adserballe, i Kirken i Adserballe for hele det menige Sogn og spurgte, om den Ager, der ligger til Præstegaarden, om den ikke roligt og uden al Hinder og uden al Indsigelse ligger dertil og har ligget dertil. Herpaa svarede det menige Sogn og sagde, at den Ager, der ligger til Præstegaarden, har ligget dertil uden al Hinder og uden al Indsigelse, saa længe de kan mindes, og nogle af dem, der huskede omkring halvtredsindstyve Aar tilbage, sagde, at den ene Kirkeherre^{*)} efter den anden har brugt Ageren roligt uden al Hinder, og ingen kunde sige andet eller havde hørt andet. Derpaa har den fornævnte Herr Niels bedt hele det menige Sogn om et Sognevidne, der godvilligt blev forundt ham, og dertil blev udtaget 8 ærlige, uberygtede, fromme Mænd, nemlig Mads Jepsen, Villads Nielsen, Jørgen Truelsen, Per Jepsen, Jørgen Laursen, Hans Jepsen,

^{*)} = Præsten.

Jep Swarner og Erich Nielsen, hvilke otte fromme Mænd gik for klogeligt at tale med hverandre og kom atter ind for hele det menige Sogn, vidnede og bevidnede paa samme Maade og Form, Ord for Ord, som ovenfor skrevet staar. Til ydermere Bevidnelse af Sandheden har ovennævnte Herr Niels Iversøn, bedt den hæderværdige Herre Jørgen Pedersen, Kirkeherre til Ketting, og kloge Mænd Laurens Käth og Hans Lavissen om deres Indsegl, som de har trykt nedenfor paa dette Brevs aabne Plads. Givet Aar og Dag som ovenfor skrevet staar.«

※

1554—1576. *Hans Hansen Rohde.*

Der fortælles, at efter at Jørgen Hartwigsen til Munkgaard 1579 havde solgt sine Besiddelser til Hertug Hans d. Yngre og derefter rejste til Odense var Hans Rohde med til Afskedsgilde paa Munkgaard. Tilsyneladende er Præsten da gaaet af flere Aar før sin Død. Iøvrigt vides intet om Hans Rohde.

1576—1601. *Johannis Mathiesen.*

I 1576 valgte Sognemændene i Asserballe en ny Præst, Johannis Mathiesen eller Johann Madsen. Hans Valg godkendtes af den kgl. Lensmand paa Nyborg, Rigsraad Axel Viffert (d. 1580). Han var ogsaa Kongens Repræsentant overfor Kirkerne og de kirkelige Embeder i Fyns Stift.

Meddelelsen fra Nyborgs Befalingsmand om Johan Mathiesens Beskikkelse til Sognepræst i Asserballe foreligger i Afskrift i Præstearkivet og lyder (ordret givet, men paa nuværende Skrivemaade):

Jeg Axel Wyffert til Axelvold, Kongl. Majestets Befalingsmand paa Nyborg, gør vitterligt med dette mit aabne Brev, at efterdi Nærværendes Brev viser, Herr Johan Matsson er nu retteligen vordet kaldet og udvalgt af menige Sognemænd i Asserballe Sogn paa Als til deres Sognepræst, dertil med af Super-

intendent retligen examineret og overhørt, har jeg paa Kongl. Majestæts, min naadigste Herres Vegne, samme hans Vocation, Kald og Udvælgelse konfirmeret og stadfæstet, saa han herefter maa og skal være rette Sognepræst til fornævnte Asserballe Sogn, dog med slig Vilkaar og Forordning, at han skal prædike og lære Guds hellige rene Ord og Evangelium retligen efter Guds Befaling, og indskikke, administrere og uddele Sakramenterne og skikke sig i alle Maader tilbørligen inden Kirke og uden, i Levnet og Omgængelse med sit Sognefolk efter Kongl. Majestæts Ordinans Lydelse, som en god gudfrygtig Præstemand bør at gøre; dertil at være sin rette Øvrighed lydlig og underdanig i alle Maader, som det sig bør og deslige paa betimelig Tid yde og udgive sit Gesteri og al anden Rente og Rettighed, som han aarlig til Stiftet pligtig er; bygge og forbedre Præstegaarden, bygget og forbedret vel ved Magt at holde, ikke tilstede at nogen samme Præstegaards rette Tillæggelse, Ager og Egn eller hvad der helst være kan, som der nu tilligger og af Arrilds Tid tilligget har, der frakommer eller lejes bort i nogen Maade og skal han selv personlig i samme Sogn residere og bo, og ikke i nogen Købstad. Thi beder jeg, og paa højbemeldte Kongl. Majestæts min naadigste Herres Vegne byder Eder alle menige Sognemænd i fornævnte Sogn, at I giver og gør ham alt tilbørlig Rente og Rettighed, som I Eders Sognepræst og Pastor efter gammel Sædvane og Kongl. Majestæts Ordinans lydigst pligtig er, saafremt I ikke vil være straffet derfor, som samme hans Naadigstes Ordinans derom formælder etc. Til Vidnesbyrd har jeg trykt mit Signet her nedenfor.

Datum Nyborg den 5. August anno 1576.

Axel Wyffert.

(L. S.)

Asserballe Kirke - set mod Alteret.

1601—1640: *Caspar Johannis (Jesper Johansen)* var vistnok *Johannis Mathiesens Søn*. Han var Kapellan fra før 1600. 1625 blev han udnævnt til Provst. — I Arkivet foreligger en Skrivelse fra ham til Kirkemyndighederne (1624), som ikke er uden Interesse:

»Der er en liden Toft ved Navn Langhoff, som en Herremand ved Navn »Lille Christen« har givet til Asserballe Præstegaard, og der er Brev og Bevis paa, at den er forskødet og forseget til Landsting og maa ingenlunde tages derfra under Guds Forbandelse.

Men nu har en Mand, som bor næst ved samme Toft og lejet Præsten samme Toft af for en vis »Genandt« hvert Aar, dog med saadant Vilkaar, at Præsten selv skulde bruge Træerne og Olden og have fri Forlov og Fuldmagt til, selv at bruge samme Toft til Præstegaarden naar han vilde.

Efterdi da mit Kald er det ringeste i dette ganske

Land (som enhver vel vitterligt er) og jeg har ganske ringe Græsning til mine Køer, da kan jeg ikke hjælpe mig uden forbemeldte Toft. Er jeg og derfor ganske ydmygeligen begærende af min høje Øvrighed, at jeg efter denne Dag selv maa bruge samme Toft til Præstegaarden.

II. Der er et lidet Stycke Grund til Asserballe Kirke ved Navn Lejbjerg^{*)}), hvilket bruges af nogle Mænd i Ketting Sogn. Efterdi da jeg haver ingen Grund i samme Mark og denne Grund ligger i mit Sogn og til min Kirke, da er jeg gerne begærende, at jeg maatte nyde og bruge samme Grund. Hvad der gaar af til Kirken, vil jeg gerne og godvillig afgive efter Kirkebegens Lydelse.

III. Er jeg begærende, at jeg maa nyde Tiende af Ærter og Boghvede efter Kgl. Maj. Forordning. Til denne Dag har jeg slet intet bekommet deraf, ej heller ikke Sognemændene giver noget deraf, uden at det dem bliver befalet af Øvrigheden. Der er baade en almindelig Forordning, som lyder paa alle Sogne i Landet, og en speciel, som lyder paa Asserballe Sogn alene.

IV. At jeg maa beholde det Ejerskift i Gaardmar-ken, efter den Afsked, der blev gjort Anno 1609 imellem Kong. Maj. Commissarier Axel Brahe og Jacob Rosenkrantz og F. N. Hertug Hans's Befalingsmand. Der er rigtig Besked i Kirkebegens.«

Det ser ud til, at det er kommet til Uoverensstemmelser mellem Hertug Hans og Præsten om Olden til Svine, og at Hertugen har forlangt, at Præsten skulde lade sit eller sine Svin mærke med Brændejern. Præstens Redegørelse overfor Hertugen lyder:

»Anno 1616, 12. September er begæret af F. N. Befalingsmand, at jeg skulde lade mit Svin brænde med F. N. Jern, hvortil jeg underdanigst saaledes svarer: At jeg ingenlunde bør gøre uden mit høje Øvrigheds Raad og Samtykke.

*) Lejbjerg ligger i Kettingskov.

I. Thi det er imod mit Kollatsbref, som mig er givet paa al den Rettighed, som været har af Arrilds Tid til Præstegaarden.

II. Saa er det og imod den Ed, som jeg svoren har Kongl. Maj. Lensmand paa Nyborg Slot, ikke at lade forfares den Rettighed i nogen Maade paa Skov, Mark og Grund, Kongl. Maj. Højhed dermed at forkrænke, men at give Lensmanden den tilkende og sige det fra mig.

III. Der tilmed er det ogsaa imod den gamle Brug og Sædvane, som har været hos samme Præstegaard af Arrilds Tid, for denne Aarsag, thi dette er det mindste Sogn i Landet og derfor kunne Sognemændene ikke holde Præstegaarden ved Magt, som de gør i andre Sogne, men Præsten bygger selv Præstegaarden og holder hende ved Magt og derfor har han denne Praerogativam formange af de andre, som har rige Indkomst og benaadet med Kirkens Jern til at brænde sit Svin med, naar Olden er beset og lagt, at hvis Nabo, som tilbørligt kan være, forhaabes derfor, at F. N. Befalingsmand lader det nu blive uden videre Protestation og Tiltale.

Jesper Johansen,
Sognepræst til Asserballe.«

Jesper Johansen havde en Søn Jørgen Jespersen med Tilnavnet Rhode, der blev Præst i Tandslet 1628. Jesper Johansen døde i Februar Maaned 1640, men hans Enke Marine og Datteren Karen blev boende i Asserballe og i August samme Aar ægtede Karen den nye Præst, Henrik Hansen.

1640—1651: Henrik Hansen.

Han var Caspar Johannis' Svingersøn, gift den 2. August 1640 med »Hr. Jespers (Caspari) Datter Karen« (Havnbjerg Kirkebog). Han var født 1614 som Søn af Degnen i Havnbjerg Hans Rasmussen.

Han kom i Strid med Sognemændene om Græsning, som blev bilagt ved følgende Overenskomst:

»Anno 1641 den 18. Marts var ærlige, velagtede og fornemme fyrstl. N. Befalingsmænd Hans Jebsen, Amtsforvalter, og Rasmus Jensen, Husfoged, forsamlet i Asserballe om en Kontrakt og Forligelsesmaal mellem Herr Henrich Hansen og de Asserballe Sognemænd, om de vilde lade ham beholde den Tyring paa Seuthebjerg, som hans s. Formand Herr Jesper Hansen*) havde brugt for Vaarkorns Foder, eller om de vilde give ham andet derfor. Da bød fornævnte Sognemænd sig til, som tiender til Præsten, at de vilde give Herr Henrich aarligen for Vaarkornsfoder 1 Skæppe Byg, rent Korn, dersom han dermed vilde lade sig nøje. Hvilket Herr Henrich ogsaa samtykte, endog han i Begyndelsen stod herpaa, at det var alt for ringe.

Hvad den Tyring er anlangende paa Seuthebjerg, da sagde de Asserballe Sognemænd, at de vilde have Gengift derfor af Herr Henrich, hvormed Herr Henrich ogsaa var tilfreds, og gav dem saa Gengift med høje Øvrigheds Consens og samtykkede straks derefter den 30. Marts hver efter den Behov, som heretter skrevet staar.

Herr Henrich faar af Christen Jebsen 1 Skjæppe og 1½ Fjerkar Havreland.

Derfor gav han ham til Gengift nogen Tyring ved Nordkøvs Ager.

Af Hans Andersen 1 Skjæppe og 1½ Fjerkar Havreland. Derfor gav han ham til Gengift et Engskifte i Abelholm.

Af Jørgen Kaaed 2½ Skjæppe Havreland. Derfor gav han ham til Gengift en Ager paa Lørbæk Vest for Vejen.

Af Hjerre Christensen 2½ Skjæppe Havreland. Derfor gav han ham til Gengift en Ager paa Sterekjær.

Af Christen Hansen 1 Skjæppe og 1½ Fjerkar Havreland. Derfor gav han ham til Gengift en Ager paa Frederikshof næst fyrstl. N. Gaard.

*) Caspar Johannis (Johansen)

Af gammel Jørgen Nielsen 1 Skjæppe og $1\frac{1}{2}$ Fjerkar. Derfor gav han ham til Gengift en Ager i Mel-dam.

Af ung Jørgen Nielsen 3 Skjæpper Havreland hans med. Derfor gav han ham til Gengift ligesaa meget paa Sølesdøbbel.

Af Hans Pedersen 1 Skjæppe og $1\frac{1}{2}$ Fjerkar Havreland. Derfor gav han ham til Gengift ligesaa meget paa Sølesdøbbel.

Af Jørgen Laurtsen 1 Skjæppe Havreland og $1\frac{1}{2}$ Fjerkar. Derfor gav han ham til Gengift en Ager ved Arnkul, som er $2\frac{1}{2}$ Skjæppe Havreland. Og fik saa Herr Henrich tilbage af ham $3\frac{1}{2}$ Fjerkar Havreland paa Almsted Mark.

Af Christen Pedersen $2\frac{1}{2}$ Skjæppe Havreland. Derfor gav han ham til Gengift Trædholmsager.

Af Markurt Christensen $2\frac{1}{2}$ Skjæppe Havreland. Derfor til Gengift en Ager under Heldspjold, som er 3 Skjæpper Havreland og $\frac{1}{2}$ Fjerkar, det er $2\frac{1}{2}$ Fjerkar Land mere end hans var, for hvilke $2\frac{1}{2}$ Fjerkar Land han igen gav Herr Henrich et lidet Stykke Enggrund i Bremholm.

Af Christen Clausen 1 Skjæppe Havreland og $1\frac{1}{2}$ Fjerkar. Derfor til Gengift nogen Tying Ende Sønderskov.

Af Jørgen Christensen 1 Skjæppe Havreland og $1\frac{1}{2}$ Fjerkar. Derfor en liden Ager ved Pugmose, som er lige saa meget.

Af Erich Christensen 1 Skjæppe Havreland og $1\frac{1}{2}$ Fjerkar. Derfor til Gengift 2 Stykker for Jes Andersens Led.

Af Rasmus Poulsen 1 Skjæppe Havreland og $1\frac{1}{2}$ Fjerkar. Derfor til Gengift et Stykke ved Slethøj.

Med de andre, som har noget paa samme Sted, som er Iver Clausen, Claus Hansen, Christen Fynbo, Nis Matthiesen, Hans Simensen, har Herr Henrichs Formand, s. Herr Jesper Hansen haft med og blev nu atter igen stadfæstet at holdes Mand efter anden fra nu og indtil evig Tid.

Saa var saa allesammen paa begge Sider med dette Jordskifte vel tilfreds, saa det ingen maa nogen Tid bryde eller opslaa under 15 Rigsdalers Brøde.

Til Sandheds Vidnesbyrd paa har vi efterskrevne Peder Rumohr, Herredsfoged over Sønderherred, Christen Frost i Sundsmark, Jørgen Kaad, Nis Mathiesen, Jørgen Nielsen, Christen Clausen, som var allesammen over dette Jordbyt, trykt vore Signeter hervedenfor.

Actum Adserballe anno, die et loco ut supra.«

Fra Henrik Hansens Tid foreligger endnu et Dokument »om den Forligelse og Bytte paa Toften mellem Herr Henrik og hans Nabo Christen Jensen:

»Wi efterskrevne, som er Bertel Jørgensen, fyrstl. N. Herredsfoged over Sønderherred, Hans Schack, Thingskriver, Christen Frost i Sundsmark, David Bernsen i Sebbelev, Jørgen Kaad og Hans Simensen i Asserballe gør hermed vitterligt for alle, som dette Hævd ved Mageskifte se eller høre læse, at idag, som er den 22. October, med høje Øvrigheds Bevilging og Samtykke er sket et lige Hævd og Mageskifte mellem Herr Henrich Hansen, Sognepræst til Asserballe og hans Nabo Christen Jepsen, som efterfølger:

For det Første havde Christen Jepsen nogen Grund inde i Herr Henrichs Toft, som laa midt imellem Herr Henrichs Toftegrund (hvilket er meldt i vor oven benævnte Nærværelse) af fürstl. Naades Medmand Christen Frost i Sundsmark, og er befunden at være:

Pløjegrund 1 Ortig 1¹/₂ Skj. Havreland
Majgrund 7 Skj. Havreland

Derfor er Christen Jepsen tilmaalt af Præstens Grund, Pløjegrund, en Heltoft, som Christen Jepsen selv begærede, som ligger bag Hans Andersens Toft i mark og løber sønder og nør, og var ligesaa meget som hans, god Grund og ny Gøde.

Majgrund fik han igen i en Maj (i mark) ved Navn Syemaj, ved den vester Ende, som var fuldkommen saa god Jord som Christen Jepsens, og

han fik ikke »alleniste allene for allene«, men endog-saa 2 Skjæpper Land til Overmaal og blev samme Tid stenet og afpælet, hvor meget han fik. Og ligger endnu noget af samme Maj til Præstegaarden ved den østre Ende, saa herefter Christen Jebsen eller hans Efterkommere ingen Rettighed mere i samme Herr Henrichs Toft har, være sig i hvad Maade det være kan, og Christen Jebsen eller sine Efterkommere efter denne Dag ingen Laage eller Udgang skal have i samme Herr Henrichs Toft. Den Gaard, som Christen Jebsen har hidtil haft ved den nørre Side i Toften, er en »Mags-Gaard«, som Herr Henrich og hans Efterkommere efter denne Dag selv skal holde ved »Magt«. Er saa hermed denne Kontrakt venligen og vel endet og besluttet, saa de var paa begge Sider med dette Hævd og Mageskifte vel tilfreds, saa skal herefter deslige ingen Modsigelse være, men hvem sig, enten de selv eller deres Efterkommere, samme Kontrakt som nu (med høje Øvrigheds Samtykke) er gjort, ikke fuldkommeligen vilde holde eller efterkomme, skal give til deres høje Øvrighed 30 Rigsdaler og Overværende en Tønde Rostocker Øl. Til ydermere Sandheds Stadfæstelse har først begge Principaler, som er Herr Henrik Hansen, Sognepræst til Asserballe, og sin Nabo Christen Jebsen, saa vel ogsaa til videre Vidnesbyrd jeg, Bertel Jørgensen, fürstl. Naades Herredsfoged over Sønderherred, med forbenævnte ærlige og velagtede Dannemænd, som var alle over dette Hævd og Mageskifte, vore sædvanlige Signeter vitterligen her neden for trykt. Actum Asserballe den 22. October Anno 1651.«

(8 Segl).

Med sin Nabo synes Hr. Henrik Hansen heller ikke at have haft det saa godt. I 1651 klager han til Hertug Johan Christian af Sønderborg over Naboen, der volder ham Ulempe, i følgende Skrivelse:

»Durchlachtigste, højbaarne Fyrste,
Naadige Herre !

Eders Fyrstelige Naade ønsker jeg (i al Underdanighed) Guds Naade, Fred, timelig og evig Vel­færd ved Jesus Kristus, vor Herre. Eders Fyrstelige Naade kan jeg hermed i al Underdanighed ikke undlade at henvende mig til, med denne ringe Supplication, ligesom jeg tidligere ved en ydmyg Supplication har givet samme tilkende, at der til Præstegaarden i Asserballe ligger en ringe Toft indhegnet, i hvilken Toft Eders Fyrstelige Naades Undersaat (min nærmeste Nabo) har et lille Grundstykke liggende, hvoraf jeg aarlig lider stor Skade, Overlast og Ulejlighed (thi han har ikke Græsning til et Kreatur og slipper alligevel om Foraaret alle sine Heste løs derpaa, desuden laver han sig en Hæk fra sin Gaard over min Grund ind paa min Toft og laver overalt med sine Kreaturer og sine Heste Veje og Stier paa min Toft, ligesom han ogsaa tøjrer det i mit Korn og min Eng), saaledes at jeg aarlig lider stor Skade derved, da han ikke kan komme til dette enkelte Grundstykke (som han har i min Toft), uden at han maa frem og tilbage over min Grund. Derfor er hermed til Eders Fyrstelige Naade min ganske underdanige, tjenstlige Begæring og Bøn, at Eders Fyrstelige Naade naadigst vil tage Hensyn til denne min store Skade, som jeg aarligt lider paa min Toft (af dette lille Grundstykke) og af fyrstelig Mildhed naadigst forunde mig og bevilge, at jeg maa faa det nævnte Grundstykke, som ligger i min Toft (med Eders Fyrstelige Naades Undersaat og uden al Skade), thi jeg tilbyder i al Underdanighed overfor Eders Fyrstelige Naade, at nævnte Eders Fyrstelige Naades Undersaat til Gengæld maa begære af den allerbedste Jord, der ligger til Præstegaarden (paa hvilket Sted det end maatte ligge) fuldkomment, som jeg ogsaa godvilligt atter vil afstaa til ham og lade ham tilkomme, for at al Skade derefter maatte blive forebygget i Betragtning af, at samme Imødekom-

menhed er bleven Eders Fyrstelige Naades Under-
saat til Del af Præstegaarden. Derfor fortrøster jeg
mig underdanigst til Eders Fyrstelige Naades naadig-
ste Indvilligelse heri, hvilken store Fyrstelige Naade
atter at fortjene jeg mine Livsens Dage vil bede den
almægtige Gud af mit kristtroende Hjerte og inder-
ligt anraabe ham, at han vil velsigne Eders Fyrste-
lige Naade med langvarig Sundhed, gudsaligt Regi-
mente, timelig og evig Velfærd og bevare Eders Fyr-
stelige Naade samt Eders højbaarne Fyrstinde, unge
Herrer og Frøkener for alt Ondt, legemligt og aande-
ligt.

Venter underdanigst af Eders Fyrstelige Naade et
naadigt og mildt fyrsteligt Svar.

Eders Fyrstelige Naades
underdanigste
ydmygste Tjener
Henrik Hansen,
Præst i Asserballe.«

Hans Fyrstelige Naade giver herpaa følgende Be-
sked:

»Da der af hans Herredsfoged og dertil forordnete
upartiske Mænd er indhentet Underretning om, at
det heri ansøgte Mageskifte kan ske uden Skade og
Ulempe for Bonden og Bolet og Supplikant tilbyder
sig til Gengæld at give sin Nabo Christen Jepsen til-
strækkelig Vederlag af den bedste til hans Præste-
gaard liggende Jord, saa bevilliger Hans Fyrstelige
Naade ikke alene saadant Mageskifte, men befaler
sammes Herredsfoged, at han skal overvære Opmaa-
lingen af Jorden og paase, at alt gaar rigtig til.

Signeret 18. Oktober Aar 1651.

Christian
med egen Haand.«

1653—1679: Steen Povlsen Rhode.

Han fik sit Kaldsbrev, dat. 8. Septbr. 1653, som ly-
der:

»Jeg, Mogens Kaas til Støvringgaard, Ridder, Danmarks Riges Raad og Hovedsmand paa Nyborg Slot, gør vitterligt, at eftersom Hr. Hendrik Hansen, weiland Sognepræst til Asserballe Sogn paa Alsø er ved Døden afgaaet og i hans Sted behøves en lærd Person til samme Kald igen. Da haver jeg paa Kongl. Majest. min allernaadigste Herres og Konges Vegne og Fyrstinden paa Als hendes Begæring igen i hans Sted kaldet denne vellærde Person Steen Poulsen Rhodius til samme førnævnte Asserballe Sogn, at være Sognepræst, dog med slig Condition og Vilkaar, at han dertil kan findes dygtig og hans Prædiken Sognefolkene kan gefalde, og naar han har ladet sig høre og er af Superintendenten examineret og dygtigkendt, skal ham meddeles videre Collads.

Dette til Vitterlighed har jeg nedenunder trykt mit Signet og egenhændigt underskrevet.

Datum Nyborg Slot

(Segl) den 8. September 1653.

Mogens Kaas.

Paa Bagsiden:

her Sten Poffuels, Rodius

paa Alsøe.

Steen Rhode var en Søn af Pastor Paulus Rhodius i Tandslet. Han blev gift med sin Forgænger Henrik Hansens Enke, hvilket vel har bidraget til, at han fik Kaldet.

1676 købte Steen Rhode et Hus, der laa paa Præstegaardens Grund, af Hertug Ernst Günther, som Hertugen overdrager Præsten med følgende Skrivelse (Afskrift paa nuværende Skrivemaade):

»Vi, af Guds Naade Ernst Günther, Arving til Norge, Hertug til Slesvig, Holsten, Stormarn og Dithmarsken, Greve af Oldenborg og Delmenhorst, Gouvernør over den Provins Alsøe, gør hermed vitterligt, at Vi formedelst undertegnede gjorde Ansøgning og Begæring naadigst haver solgt og afhændet, saasom Vi og i Kraft af dette Brev sælger og afhænder til Hr. Steen Povelsen Rohdius, et os tilhørende Kaadhus, staaende paa Præstegrunden, og eftersom

han os derfor nøjagtig og tilfulde med et hundrede Mark lybsk bare Penge haver fornøjet og betalt. Da tilstaar og hjemler Vi ham ydermere forbemeldte Kaad med alt høre dertil, saasom alle Vinduer og Døre saavel som ellers Jord og nagelfast egentlig hører, hvorfor han og sine Arvinger det imod alle og enhvers Tiltale maa bruge og sig saa nyttig og gavnlig gøre, som han i alle lovlige Maader bedst ved og kan. Til ydermere Bekræftelse under vort Fyrstelige Haandtegn og Secret insegel givet paa vort Hus Augustenborg den 7. Februar Anno 1676.

(Segl)

E. Günther H.z.sh.«

Som overalt paa Als blev ogsaa Asserballe Sogn hærget i Svenskekrigen 1658—60, baade af Svenskerne og de allierede Tropper. Der fortælles, at Polakkerne havde den gamle Præst Steen Rhode mistænkt for at have gravet Skatte ned, og da man ikke kunde faa noget at vide af ham, borede de et Hul i et Træ, puttede hans lange Skæg ind deri og naglede ham saaledes fast til Træet ved at slaa et stort Søm fast i Hullet. I den Stilling maatte han rolig blive staaende i Kulden, medens Soldaterne plyndrede hans Præstegaard.

Sammen med Provst Petrus Conradi i Tandslet og Pastor Andreas Beierholm i Havnbjerg var Steen Rhode den 14. November 1660 i København, for paa de alsiske Præsters Vegne at hylde Kong Frederik III som Arvekonge. En i den Anledning udstedt Fuldmagt er dateret i Ketting d. 4. November 1660.

Paa Grænsen af Præstegaardsjorden stod et Egetræ og to Bøgetræer, som gennem en Aarrække gav Anledning til Strid mellem Præsten og flere Sognebørn.

I 1674 har Præsten haft Uoverensstemmelse med Thoms Jørgensen om Ejendomsretten, og for at faa sin Ret stadfæstet, har Præsten under 21. November 1674 paa Sønderherreds Ting faaet udstedt følgende Tingsvidne:

»Alle og enhver, som dette Tingsvidne ser eller hører, læse, kundgør, at Aar efter Christi naaderige Fødsel 1674 den 21. November er Ting holdt til Sønderherreds Ting, Kongl. Maj. Amtsskriver og Her-

redsfoged, Herr Wilhelm Piper, Lauritz Boye, Herredsskriver og samtlige Herredsmænd, som den Tid til Stede var, inden for de fire Tingstokke, er fremkommen Herr Steen Poulsen Rodi, Sognepræst til Asserballe Sogn, hans Fuldmægtig, Frederick Pedersen, Degn, og fremlagde et skriftligt Indlæg, begærede læst, paaskrives og indføres, lyder som følger: Jeg underskrevne er begærende af Herredsfogden, ærlig, højagtbar og velfornemme Mand, Herr Wilhelm Piper, at lige som fire ærlige og velagede Danne-mænd, nemlig tvende Sandemænd og Synsmænd, som var Jacob Lauritzen i Elholm, Las Jørgensen i Gundstrup, Thames Matzen i Jestrup og Jørgen Jørgensen i Asserballe; for rum Tid siden i dette Aar 1674 vedkendte og offentlig opnævnedes til Sønderherredsting her paa Als, at vedgaa til at bese og kende paa, efter Ejermændenes Sigelse, tre Træer, 2 Bøge og en Eg, om Grunden hørte Præsten sammesteds eller hans Nabo Thames Jørgensen til, de samme velforbemeldte 4 Sandemænd og Synsmænd i lige Maade maatte afsige deres Ord og Kendelse til Tinge, og derpaa gives mig et skriftligt Tingsvidne, om samme deres Ord maa agtes dygtig eller udygtig at være.

Asserballe Præstegaard den 21. November anno 1674.

Steen Poulsen Rodi.

Hvortil de 4 Sandemænd og Synsmænd svarede, at de erkender Præsten Diget og Træerne til, deslige Thames Jørgensen svarede, at det sig saa i Sandhed forholder, hvorefter Herr Steen Poulsen Rodi et fuldkommen beskrevet Tingsvidne var begærende, hvilket ham paa Rettens Vegne ej kunde nægtes. Da efter Herr Amtsskriver og Herredsfoged rigtig Befaling er opskrevet og udnævnet 8 ærlig lovfaste Dannemænd, nemlig Christen Pedersen i Hørup, Iver Hansen i Vibøge, Peder Thamesen i Vollerup, Claus Nielsen ibidena, Hans Christensen i Sarup, Thames Matzen i Jestrup, Jørgen Jørgensen i Asserballe og Hans Jørgensen i Majbøl, dem derom at beraade efter Befaling

er de uden de 4 Tingstokke udgangen igen ved velberaad Hu indkommen, vidnede og sagde at alt, som passeret var, vilde de have vidnet for et fast og fuldkommen Tingsvidne. Til ydermere Sandheds-Vidnesbyrd trykker vi vore sædvanlige Signeter her nedenfor. Anno, die et loco ut supra.

(Underskrifter.)

Jørgen Jensen i Asserballeskov har heller ikke haft et godt Øje til Steen Rhode. Han har i 1675 udspreedt usandfærdig Sladder om ham, men Præsten betegner det som Løgn. Han indsender følgende Besværing til Gouvernøren, Hertug Frederik Wilhelm paa Augustenborg:

»Durchlauchtigste Hertug,
Naadigste Herre !

Eders Højfyrstelige Durchlaughtighed unnlader jeg ikke ved Dette (i underdanigst Tillid til naadigst Tilgivelse) at meddele, at jeg troværdigt har erfaret, at et af mine Sognebørn ved Navn Jørgen Jensen af Asserballe Skov efter sin egen Tilstaaelse nu for tredie Gang skal have angivet mig til Eders Fyrstelige Naade, som ogsaa hans indgivne Supplication vil bevise saadant bedst. Men saasom han til sit onde og ukristelige Forehavende og Gerning ikke alene ikke har nogen Grund, men ogsaa (som det let fremgaar af Vedføjede) mere end tilstrækkeligt tidligere har reserveret sig mod mig, som den, der har angrebet mig paa mit ærlige Navn og dog ikke paa nogen Maade har kunnet bevise saadant, som det kan ses af det modtagne Tingsvidne, saa ansøger jeg herved underdanigst Eders Højfyrstelige Durchl., at Eder Højfyrstelige Durchl. som Landets Guvernør vil behage naadigst at lade gøre ovennævnte Jørgen Jensen Tilhold om, at han som et uroligt Menneske og en grov Løgner (der nu for tredie Gang har stræbt mig efter Embede og Ære) maa blive eksemplarisk straffet, at der ogsaa maa vederfares mig ligesom andre Indbyggere her i Landet den Naade af Eders Højfyrstelige

Durchl., at jeg maa kunne gennemføre Sagen mod ham, en Gang for alle angribe den uforskammede Løgner og herefter, som andre Præster her i Landet, kan have Fred og Ro i mit Embede og ikke forrette dette med Taarer og Suk. Jeg vil paakalde den almægtige og retfærdige Gud, at han her timeligt og hisset evindeligt vil gengælde Eders Højfyrstelige Naade med Deres hele Hus ved alt ønskeligt Højvelgaaende.

Eders Højfyrstelige Durchl.
bøn- og
tjenst-hengivne
St. P. Rodius,
Guds Ords Tjener i Asserballe.«

Det Tingsvidne, Præsten omtaler, maa være ovennævnte fra 21. Nov. 1674, og det fremgaar ogsaa af Jørgen Jensens Svar, at i alt Fald eet af Stridsspørgsmaalene har været de tre Trær.

Hertugen maa have taget sig af Præstens Klage, thi i efterfølgende Skrivelse vedgaar Jørgen Jensen sin Brøde og beklager, at han har skældt sin »kære Sjælesørger« ud. Han ansøger om Tilgivelse. Han vil betale Præsten seks Rigsdaler, de fire inden otte Dage og de to »udi noiagtige Varer«. Otte Mænd fra Sognet har medunderskrevet sammen med ham.

Nævnte Skrivelse lyder:

»Jeg Jørgen Jensen, Kaabelmand i Asserballe Sogn, bekender, at jeg mod Gud og min Samvittighed har uærligen og mod den bare Sandhed skældt min kære Sjælesørger, hæd. og vellærde Mand Herr Steen Rhodium paa Ære og Kald, idet jeg løgnagtig har skældt ham for en »eig og tuende Böjer« som dog staaar paa Præstens Grund efter Tingsvidnes Lydelse, dateret anno 1674 den 21. Novb. Denne min forb. grove Synd beder jeg at Herr Steen for Gud og den kristen Kærligheds Skyld vil mig tilgive og forlade. Jeg forpligter mig til efter denne Dag aldrig mere med no-

gen vitterlig Synd mod min Sjælesørger at forgribe, med mindre at denne ærrørige Sag saavel som alt andet, jeg har forbrudt mig mod ham, så skal til aabenbar Straf hænge mig over Hovedet. Deslige vil jeg betale ham 6 Rigsdaler, de 4 Rigsdaler inden 8 Dage og de 2 i nøjagtige Varer.

Til Vitterlighed beder jeg disse ærlige og velagtede Dannemænd med mig at underskrive, som er Nis Hansen i Rusballe, Peter Morrissen i Ulkebøl, Las Jørgensen i Gundestrup, Thomas Matzen i Jestrupgaard og Jørgen Jørgensen i Asserballe.

Data Amtsstuen den 5. Juni 1675.

Striden var dog ikke endelig sluttet hermed. Jørgen Jepsens Anklager maa være gaaet videre til Fyns Landsting, men Præsten klagede paany, og følgende Kendelse blev forelæst paa Tinget den 15. August 1676:

»Eftersom Jørgen Jensen, Kobbemand i Asserballeskov har af ubesindig Hastighed og Misforstand forset sig mod sin Sjælesørger, den hæderlige og vel lærde Mand, Herr Steen Rhodium, Sognepræst til Asserballe, og angivet ham for 3 Træer, en Eg og tvende Bøg, som Jørgen Jensen formente at staa paa Kongl. Majest. Bondegrund og dog nu i Sandhed findes efter Syns- og Sandmænds Kendelse, at samme hugne Træer staa paa Præstegrunden og i Digeskellet, som hører Præsten til, hvorfor forbemeldte Herr Steen Rhodius vel kan have Aarsag til denne Sag ved Retten mod Jørgen Jensen at udføre, saa har han dog, paa Jørgen Jensens inderlige og kristelige Afbøn for Guds fornemme Venners og den kristelige Kærligheds Skyld samme sin Sag og Ret mod Jørgen Jensen afstaaet og samme Sag, med hvad dermed underløbet, af kristelig Kærlighed vil afstaa og Jørgen Jensens udgivne Forpligt god- og frivillig fra sig lægge, dog med saa Skel og Vilkaar, at Jørgen Jensen baade først igenkalder den Fynbo Landstings Stevning inden første Landstings Holdelse, saa og sig her efter stille skikkelig og kristelig inden og uden Kir-

ken, i Lav og Samkvem forholder sin kære Sognepræst, berømmeligen eftertaler og ej igen beviseligen sig mod forbemeldte sin kære Sognepræst forseer, og denne Sag selv igen oprykker, da han skal og vil have forbrudt mod sit høje naadigste Øvrighed, som det sig bør og efter Sagens Beskaffenhed være sit Kaad forlurig og hvad ellers ham mere at lide og udstaa efter Retten tilkendes ham.

Og denne Sag da paany at staa Herr Steen aaben og frit for at drive mod Jørgen Jensen. At dette saa passeret og ubrydeligen skal ved Magt holdes har bemeldte Jørgen Jensen dette med egen Haand og tvende Bogstaver til Tinge underskrevet og til Vitterlighed ombedet ærlige Dannemænd med sig at underskrive.

Actum Øvelgønne d. 15. Aug. Anno 76.

	C:D.	I L
Jørgen II Jebsen i Miang	Christen Dus Lysabild	Jørgen Lassen Skovby
I I:	NI	C P
Jørgen Jebsen Stensgaard	Niels Jørgensen Kjør	Christen Petersen Ulkebøl
I I:	K H.	C I
Jørgen Jensen Asserballeskov	Claus Hattesen Ulkebøl	Christen Jørgensen Svulstrupskov

Tilsyneladende har Sten Rhode under sin Embedstid i Asserballe haft en Del Stridigheder, men om Stridlysten laa paa Præstens eller paa Sognefolkernes Side, skal staa hen.

1679—1711: Christian Møller

var fra Haderslev, blev 1698 udnævnt til Provst over Als Sønderherred, døde 1711, 78 Aar gammel.

∴

1711—1739: Johan Thomsen Flensborg

var født i Flensborg 1681, Candidat i København 1710

og straks efter udnævnt til Præst i Asserballe, hvor han blev til sin Død. Han fulgtes af sin Svigersøn:

*

1739—1752: Martin Reenberg With

var samtidig Hofprædikant i Augustenborg. 1752 forflyttet til Ketting, udnævnt til Provst; han tog sin Afsked 1793. Han døde den 23. April 1794.

*

1752—1756: Lorenz Lorenzen,

1738 Diakon i Brockdorf, 1752 Præst i Asserballe og Hofpræst paa Augustenborg. Fra 1756 til sin Død 1770 Præst i Ulkebøl.

*

1756—1758: Peder Clausen.

Han var født i Flensborg 1721 og var i 1750 udnævnt til Hofprædikant i Sønderborg. Han var kun i to Aar i Asserballe, — i 1758 blev han Sognepræst i Nabosognet Tandslet, hvor han blev til sin Død 1785.

*

1758—1792: Hans Reimuth

var Kapellan i Tandslet, 1758 Sognepræst i Asserballe og Hofpræst paa Augustenborg.

*

1793—1802: Augustinus Meldal,

født 1755 i Norge, hvor Faderen var Præst og havde 18 Børn. Han kom som Kapellan til Ketting i Provst M. R. With's Embedstid. Paa Hertugens Anmodning ansøgte han Kaldet i Asserballe, som han overtog 1793. 1802 blev han forflyttet til Lysabild. 1821 nedlagde han Embedet i Lysabild og to Aar senere flyttede han til Augustenborg, hvor han døde den 24. Maj 1828. Han blev begravet paa Ketting Kirkegaard.

Pastor Meldal bortforpagtede i 1794 Græsningen i Skoven Græskobbøl, som hørte til Præstegaarden, til to Mænd i Sognet.

1802—1809: Thomas Mathias Sabroe

kom herfra til Tandslet, hvor han døde den 20. Maj 1822, 49 Aar gammel.

1809—1822: *Sven Laurentius Svensen*

var født 27. April 1773 i Engerup Mølle ved Ringsted. 1822 blev han forflyttet til Notmark, hvor han døde den 17. Januar 1830. »Om Aftenen var han sund og rask, om Morgenen laa han død i Sengen« kan man læse i Notmark Kirkebog.

Det var Pastor Sven Svensen, der i 1814 af Frederik den Sjette fik Lov at sælge (bytte) Pastoratsskovens Græskobbel til Hertug Frederik Christian af Augustenborg mod at faa den lille Skov Egetoft i Stedet for.

Hertugen begrunder ifølge Kontrakten af 21. Februar 1814 Handelen med, at Græskobbelen var for stor til, at Præsten kunde faa den passet, derimod var Egetofte i god Stand, og den var godt skjult for vestlige Vinde. Desuden kunde Præsten faa Planter fra de hertugelige Planteskoler, og Hertugens Plantører maatte ogsaa foretage Plantningerne. Iøvrigt skulde Præsten i Bytte have i rede Penge hvert Aar 120 Rigsbankdaler, svarende til Renten af Byttesummen 3000 Rigsbankdaler. Vilde Præsten have Træ til Brændsel i Stedet for en Del af Renterne, kunde han faa det. Denne Ordning har holdt sig i en Aarrække, formodentlig indtil 1848. Der findes ingen Optegnelser.

For selv at undgaa Præstegaardens Drift og Avling forsøgte Pastor Svensen at faa sin nærmeste Nabo, Kaadner Simon Christensen, til at overtage hele Driften under følgende Betingelser:

1.

Simon Christensen er pligtig til at pløje og besaa al min Jord, undtagen de fire Haver omkring Præstegaarden, som bliver ham uvedkommende som hidindtil.

2.

Simon Christensen har i at behandle min Jord, ganske at rette sig efter de Forskrifter, som gives ham af mig.

3.

Ligesom Maaden, hvorpaa Jorden skal behandles, bestemmes af mig, saaledes bestemmer jeg ogsaa de Stykker Land, som hvert Aar bringes under Ploven.

Thomas Matthias Sabroe.

4.

Simon Christensen anskaffer sig til Avlsbrugens Bedrift 2 forsvarlige Heste, som kunde af kyndige Mænd anses for dygtige til at forvalte Arbejdet ved Præstegaardens Avlsbrug.

5.

Simon Christensen besøger ved tilstrækkelige Folk alt Arbejde, som henhører til Avlingen, forrettet i rette Tid og indestaar mig for ethvert Tab, som maatte følge af Forsømmelse.

6.

Simon Christensen sørger for mine Kreaturers tilbørgelige Oppasning og Pleje, saavel i Marken som paa Stalden.

7.

Ligesom Bestyrelsen af Avlsbruget tilhører mig, saa staar ogsaa alt Kreaturet baade i Huset og paa Marken under min Overopsigt, og hvad jeg heri maatte beordre, er Simon Christensen pligtig til at efterleve.

8.

Simon Christensen tilpligtes at strigle, børste, vande mine Heste eller min Hest, og at holde rent under dem, saaledes at jeg kan være fornøjet.

9.

I Simon Christensens Fraværelse er hans Folk pligtige til, uden Knur at adlyde mine Befalinger i Ting, som enten angaar Avlingen eller Kreaturene.

10.

Simon Christensen er pligtig til at køre alt mit Korn, hvorhen jeg forlanger, og naar jeg forlanger her paa Øen Als.

11.

Ligeledes kører han mig det Sand, som jeg bruger, op fra Havet, fører mit Korn til og fra Mølle.

12.

Simon Christensen er pligtig til at køre for mig med i mit Ærinde, naar jeg forlanger det og hvorhen jeg vil, naar det sker paa ikke altfor ubelejlig Maade, og endda maa han ikke vægre sig, naar Nødvendigheden fordrer, at jeg skal køre ud. Nødvendigheden tilkendes gives alene ved min Ordre.

13.

Simon Christensen staar mig til Ansvar for, at ingen Støj eller Alarm, enten fra hans Folk eller hans Børn, gøres i min Gaard. En Følge heraf er, at ingen maa komme i min Gaard uden de, som har nødvendige Forretninger der, og aldeles ingen i mine Haver.

14.

Simon Christensen eller hans Karl er mig behjælpelig ved Skovningen, dels ved at tilsige, dels ved Træernes Fældning og Tilberedelse til Læs. Det samme gælder, naar Møg skal udages. Simon er da behjælpelig med to Personer.

Istedet for Løn i rede Penge nyder bemeldte Simon Christensen

1. 3 Køer græssede paa Præstegaardens Grund og forede paa Præstegaardens Stald.
2. 1 Kvie græsset i første og andet Aar og foret.
3. Af Rug, Byg, Boghvede, Hvede, som frembringes paa Præstegaardens Grund faar han $\frac{1}{4}$ Del.
4. Af Havren 26 Tønder.
5. Af Tørv, naar han skærer 12 000, faar han det halve, nemlig 6 000.
6. 2 Favne Bøgebrænde aarlig, hvorfor han, hver Gang han bager, er pligtig til at bage 3 a 4 Brød for mig.
7. 1 Skp. Hørfrø, naar han saar og høster paa et Sted, som anvises af mig.«

Simon Christensen har dog fundet Betingelserne lidt for haarde og er ikke gaaet ind paa dem. Der maa være forudgaaet en Samtale om Sagen, men Præsten har tilsyneladende skærpet de skriftlige Betingelser. Under disse har Simon Christensen skrevet: »Da dette ikke er efter Vores akort, kand den icke blive antagelig.« Om Pastor Svensen har fundet en anden »Driftsleder« vides ikke.

1822—1827: Nicolai Hansen Pærehøj,

født i Sønderborg den 28. 2. 1773, var først Lærer ved et Militærinstitut i Norge. 1811 blev han kaldet til Sognepræst i Adsbøl og Graasten, 1822 til Asserballe. Han tog sin Afsked 1827.

1828—1834: Heinrich Gottfried Henningsen,

født 23. 4. 1797 paa Wertemine, hvor Faderen var Forpagter. 1828 kom han til Asserballe, 1834 blev han forflyttet til Lysabild, hvorfra han 1860 tog sin Afsked. 1866 døde han i Augustenborg og blev begravet paa Ketting Kirkegaard.

1834—1847: Siegvard Paulsen.

1847 flyttede han til Sjælland, senere til Ærø.

1847—1848: Hans Peter Schlaikier.

Paa Grund af sin nationale Indstilling blev han suspenderet den 7. April 1848 og afskediget den 15. s. M. Han døde 1899 som Seminarirektor i Mellemtyskland.

*

1848.

I 1848 flygtede Pastor Fejlberg i Ullerup, da Forbundstropperne rykkede ind i Sundeved. Han var her en kort Tid og forvaltede Embedet efter Pastor Schlaikier. Efter at Pastor Fejlberg var vendt tilbage til Ullerup, forvaltede Pastor Holger Fangel i Notmark Embedet til 1849.

1849—1850: Henrik Roth

stammede fra Ærø, herfra fik han Embedet i Varnæs.

*

1850—1863: Frederik Ludvig Bang

født i København 1816, Søn af Professor og Læge, Konferensraad Ole Lundt Bang. Han blev 23. 10. 1850 kaldet til Sognepræst i Asserballe, 20. 3. 1863 til Sognepræst i Horsens. Chr. Knudsen skriver (XII, 105): »Han var som Prædikant yndet af en større Kreds, dog maa-
ske mere blomstrende end hjertelig og opbyggelig.« — I Asserballe Præstegaard fødtes Sønnen, Digteren Herman Bang, 1857.

1863—1867: Georg Vilhelm Müller

var født 1816 i Nørre Snede. Han havde været Diakon i Haderslev fra 1856 til han 1863 blev Præst i Asserballe. 1867 flyttede han til Falster.

*

1867—1871: Lorenz August Schmidt

kom hertil fra Højer, senere var han Provst i Sørup i Angel.

*

1872—1888: Frederik Nissen

stammede fra Fyn, fra 1888—1899 var han Sognepræst i Gram.

Georg Vilhelm Müller

1888—1904: August Arendt

født 1845 i Basedow i Mecklenborg. Han var fra 1877—1881 Adjunkt i Øsby, fra 1881—1888 Præst i Bramdrup (Tørninglen Provsti), den 9. August 1888 valgt til Sognepræst i Asserballe, hvor han døde 9. August 1904.

Til Minde om ham har Sognefolkene i Asserballe op-hængt en Sølvkrans i Kirken med følgende Indskrift:

»Asserballe Menighed mindes i Kærlighed
sin afdøde Præst
August A. W. Arendt,
født 1845, død 1904.«

*

1905—1910: Peter Andreas Petersen,
født 30. Marts 1875 i Leck, indsat i Asserballe 5. Marts
1905. 1. Januar 1910 blev han kaldet til Tandslet.

1910—1914

var Asserballe Præstekald vakant. Embedet forvaltedes
i denne Tid af den hidtidige Præst, Pastor P. A. Peter-
sen, Tandslet.

1914—1921: Johannes Kardel,

født 1887 i Nortorf i Holsten. Hans Fader var Rektor
i Tønder. Han blev ordineret i Slesvigs Domkirke 2. 11.
1913. Indsat i Asserballe 3. Maj 1914. Under Verdens-
krigen blev han 13. April 1915 indkaldt som Soldat og
kom i Felten; fra 1. November 1916 som Feltpræst. 4.
Søndag i Advent 1918 overtog han igen sin Præstegerning
i Asserballe. Efter Genforeningen 1920 valgte Pastor
Kardel at gaa sydpaa. Den 28. Marts 1921 holdt han
sin Afskedsprædiken og fik Embede i Brügge i Holsten.

Under Pastor Kardels Fraværelse som Soldat og Felt-
præst blev Embedet betjent af Sønderherredets Præster,
P. Augustin, Notmark (senere Hørup), P. Lousen, Ket-
ting, P. Wernich, Ulkebøl, P. Langelo, Lysabild, og P.
Mahler, Tandslet.

1921—1941: Jørgen Eriksen,

født i Oksbøl 14. November 1879, død 30. August 1941.
Det var vel nok lidt af et Tilfælde, at Pastor Eriksen
skulde faa en 20-aarig Præstegerning som dansk Præst
paa sin Fødeø, især da hans Uddannelse slet ikke havde
haft en Præstegerning med Statsansættelse for Øje. Alle-
rede som Barn var Jørgen Eriksen dybt kristelig grebet.
Da han engang som Dreng havde hørt, at Gud havde
kaldt Abraham for Guds Ven, skrev han paa et Fjæl
eller en Bjælke derhjemme i Laden: »Jørgen, Guds Ven«. Og
alligevel var det i Drengæarene slet ikke Præste-

Frederik Nissen blandt Beboere fra Asserballe ved sin Afsked i 1888. Pastor Nissen staar som Nr. 2 fra Højre.

gerningen, der vinkede og drog ham; det var Musikken, især Violinen.

Han er som sagt født paa Als, i Oksbøl, som Søn af Kredsmand, Gaardejer Erik Eriksen. Hjemmet var baade religiøst og nationalt vaagent, og Kredsmanden maatte da ogsaa for sit nationale Sindelags Skyld opleve, at Dommeren i Nørborg frakendte ham Forældreretten over Sønnen Jørgen, der var paa dansk Højskole, og kan det med Sandhed siges om noget, at han er et Barn af den danske Højskole, kan det siges om ham.

Efter et Vinterophold paa Ryslinge Højskole, hvor han kom under Paavirkning af Forstander Alfred Poulsen og Broderen, Pastor Karl Poulsen, studerede han i flere Aar ved Askov Højskole, hos Pastor Ring i Taps lige Nord for den gamle Grænse, paa Lærershøjskolen og

ved Universitetet i København for at uddanne sig til et Arbejde i sit Hjemland. Embedseksamen vilde han ikke have, men hans frie Uddannelse var saa alsidig og grundig, at han stod fuldt rustet, da der i 1907 kom Bud efter ham til Arbejdet som Præst for Sundeved Frimenighed.

Samtidig med Præstegerningen her kom han, sammen med Redaktørerne Svensson og Grau, ind i Ungdomsarbejdet, især paa Als og Sundeved, et Arbejde der satte Spor i hele Sønderjylland, ja helt til »det gamle Land«. Naar en af disse 3 i Spidsen for en tusindtallig Ungdomsskare aflagde Besøg i f. Eks. den gamle Kongeby Jelling, var de med til at knytte Baand mellem de to Ungdomsorganisationer, den sønderjydske og den danske.

Da Genforeningen kom, blev Pastor Eriksen opfordret til at modtage Stillingen som Præst i Asserballe. Det var ingen fremmed, der da kom til Egnen. Allerede mens han var i Sundeved, havde han ofte været i Asserballeskov og havde holdt Gudstjenester i Kroen der. Kirke og Skole var selvfølgelig lukkede for ham, men Pastor Eriksen kunde ved sit Ord og sin Sang skabe et Kirkerum ogsaa i en Krosal.

I Asserballe var Pastor Eriksen først og fremmest Præst. »Det hvide Hus« var den ideelle Præstegaard, og hans Hustru, Sundevedpigen Dorthea Hanssen-Nørrømølle, som han blev gift med faa Dage efter den første Verdenskrigs Udbrud, var den ideelle Præstekone. Pastor Eriksen forstod ved de kirkelige Højtider ret at skabe Højtid, og man skal vist lede længe for at finde en Præst, der som han forstod at tale med syge og gamle. Han var ikke Dommeren, men den der altid forstod at finde det gode og sande frem. Han var ærlig og tro over for sig selv og andre, og derfor mødte han ogsaa Tillid, som han selv kom med Tillid. Han kunde have faaet et større og bedre Embede, men han blev, hvor han var, i 20 Aar.

Ogsaa sin Gerning blandt Ungdommen fortsatte han, og fra hele Landet var der Bud efter ham som Taler. Nu var Ungdomsarbejdet jo i det store og hele under-

*Jørgen Eriksen modtager Dronning Alexandrine i Haven
foran Asserballe Præstegaard.*

givet samme Kaar som i det øvrige Land, og Ungdomsorganisationerne her gik da ogsaa ind som et naturligt Led i »De danske Ungdomsforeninger«, hvis Næstformand han var gennem mange Aar.

Den 30. Marts 1941 døde Eriksen efter en Tid at have lidt af en ubønhørlig Aareforkalkning. Ved hans Begravelse paa Asserballe Kirkegaard var de to Institutioner, Kirken og de danske Ungdomsforeninger, som Pastor Eriksen havde viet hele sin Kærlighed og hele sin Arbejdskraft, rigt repræsenteret, og fra Sognet var mødt alle, som kunde komme. Det var i Sandhed et Sogn, der fulgte sin Præst til Graven.

1941—1959: Tage Brummer,

født d. 29. Juli 1912 i Vinding Haandværkerskole pr. Vejle. Søn af Forstander, Arkitekt Ole Larsen Brummer og Hustru Inger Johanne f. Ladegaard. Student fra

Vejle højere Almenskole 1932. Cand. theol. 1940. Højskolelærer ved Antvorskov Højskole 1940—41. August 1941 Præst i Asserballe. — Gift den 25. August 1941 i Svendborg med Rigmor Fog Pedersen, født den 28. 2. 1917, Datter af Kommunalærer Anders Jørgen Pedersen, Svendborg. Fraflyttede Marts 1959, efter 18 Aars Præstegerning i Asserballe, til Glud-Hjarnø Sogne ved Horsens Fjord.

1959— : *Sven Clemen Boysen*

KIRKETIENDE.

Kirken og Præstens væsentlige Indtægt var Sognebørnenes Tiendekorn. Det ser ofte ud til, at Bønderne ikke med stor Glæde har afleveret deres Tiende, de har måske heller ikke helt samvittighedsfuldt holdt Tal paa de afleveringspligtige Neg. Præsten Caspar Johannis i Asserballe og andre Præster paa Als har følt sig forurettede og klaget til Hertug Hans d. Y. — Som Følge deraf udstedte Hertug Hans følgende Forordning fra Aaret 1615:

»Vi Johan etc. giver herved alle og enhver vore Undersaatte paa vort Land Als allesammen til Kende, at endskønt vi i afvigte Aar 1614 efter allehaande befundne Klager og Mangler ved Kirketienderne her paa vort Land Als efter forudgaaende fætterligt Forlig med Kongelig Majestæt til Danmark, vor venlige kære Fætter og Slægtning, har ladet udgaa vort Mandat om Negtienden (Korntienden) og deri alvorligen har paalagt og befalet Eder, vore Undersaatte, at enhver aarligt til rette Tid uvægerligt og uden Mangler skal yde og give Kirkerne og Præsterne Korn-tienden, nemlig det tyvende Neg, saa er det dog i det sidst holdte Kirkeregnskab blevet befundet, at der i dette første Aar efter vor Forordning endnu har været store Mangler i det, som før er tilstaaet Kirkerne, og er hverken bleven handlet kristeligt eller billigt med Ydelsen af Korntienden, tilmed de Kirkesvorne beretter, at paa mange Steder de Fattige, som kun har saaet lidet, har tiendet højere og mere end de Formuende, og at i nogle Sogne Undersaatterne forhandler med hverandre og ligesom har forbundet sig til, at den ene ikke skulde give mere end den anden, at ogsaa de ringeste Neg er bleven ud-søgt hertil og givet som Tiende, hvorover vi bærer særlig unaadigt Mishag og efter optagen yderligere Tilsigelse og indkommen sandfærdig Beretning hermed udtrykkeligt vil have forbeholdt os tilbørlig Straf mod dem, der heri har handlet uredeligt. Men

for at fremtidig saadan Uredelighed og Forfordeling af Kirkerne maatte blive forhindret, saa anordner, bestemmer og befaler vi hermed allernaadigst og tillige alvorligt, at i dette Aar og fremdeles hvert Aar efter endt Høsttid alle vore Undersaatter paa vort Land Als i Fællesskab, der fra Alderstid har skyldet til Kirkerne, at de aldeles over hele Landet ved deres kristelige Samvittighed uden Mangel og Bedrag skal kaste og yde til vore dertil forordnede Kirkesvorne Korntienden til Kirkerne og Præsterne, nemlig det tyvende Neg, og ikke alene de grundejende Gaardmænd og Kaadnere, men ogsaa Indsiddere, Karle eller hvem de end er, som saar og høster, skal holde det saaledes og afsætte paa Marken for sig, særskilt saadan Korntiende, naar Kornet høster, derefter føre det til de Kirkesvorne og heri handle redeligt og tro uden alt Bedrag. Men dersom saadant ikke sker og de Kirkesvorne tvivler om de udsatte Korntiender, eller der befindes Mangler ved dem, skal derefter Kornnegene i Folkenes Lader atter tælles efter og Forbryderne straffes som Tyve, og for at det dermed skal gaa saa meget rigtigere til, skal Præsterne selv foruden de Kirkesvorne til Kirkernes Bedste heri holde flittigt Indseende. Ogsaa skal de, som fra Alderstid har givet Præsterne, Kirketjenerne deres Tien-de, ogsaa fremtidig altid forblive ved dem, og de, som har givet til Kirkerne, skal ogsaa blive ved Kirkerne, og skal der heri ikke ske nogen Forandring af, hvad der hidtil er sket.

Da det ogsaa ved det sidst aflagte Kirkeregnskab er befundet, at Tærskelønnen er løbet alt for højt og overmaade op, og der paa nogle Steder af en Ørtug er blevet beregnet næsten en Gylden, hvilket ikke kan forsvares, saa befaler vi hermed de Kirkesvorne med tro Flid at paase, at Kirkerne fremtidig ikke yderligere trænges.

Men hvad Tienden af al anden Sæd undtagen Korn anbelanger, eftersom det paa vort Land Ærø holdes saaledes, at de, der saar Ærter, giver deres

Præster saa meget deraf, som de kan forliges om i Mindelighed, medens der aldrig har været nogen Forpligtelse til at tiende af Hør og Hamp, saa skal dermed forholdes paa samme Maade paa vort Land Als, men ellers skal der ikke mod al Ret og Sædvane indføres noget Nyt der.

Alt dette, som ovenmeldt er, skal vore Undersaatter troligen og uværgerligt efterkomme; ligeledes, ligesom de nærmest foregaaende Aar Begyndelsen er gjort dermed, skal Halmfoderet overalt indleveres til vore nærmest liggende Gaarde og forholde sig i alle Maader i Overensstemmelse dermed, under vor Straf og Unaade. Hvorefter de sig have at rette. Bekræftet med vort paatrykte fyrstelige Sekret og Haand. Givet i Sønderborg den 26. Juli 1615.«

Hans Fyrstelige Naade, Hertug Hans var selv ikke den, der var præcis med sin Betaling til Kirkerne. I Ulkebøl Kirkes Regnskabsbog ses, at han 1588 var 11 Aar tilbage med sine Betalinger. I dette Aar var hans Gæld til Ulkebøl Kirke løbet op paa 411 Mark og 12 Pf. lybsk. — Endnu i 1602 anføres Hertug Hans under »gamild giæld«: »Förstlig naaede Hertug Hans war skyllig 4 Rdlr. 11 Mark og 22 Skilling.« Ogsaa i andre Kirkers Regnskaber findes Hertug Hans i Restantelisterne.

*

Kort efter udkom

*»Instructio til Kongl. Maj. Kirkeværgere
og Kirkens Tiendere om Korn-Tiende
1615, 12. August paa Als.*

Efter den kristelige Kontrakt, som forhandlet er mellem Kongl. Maj. og vor naadig Landesfyrste og Herre, nu herefter ved Magt at holde, som Kongl. Majestæts Reces, udgivet anno 1615 den sidste Mai og F. N. Mandat publiceret den 26. Juli, udtrykkelig derom formelder og ydermere Forklaring gjort er paa Rigets Kanslers Brev, overantvordet H. F. N. 1615, 25. Juli ved Provsten, og paa Provstens underdanige Skrivelse til H. F. N. 31. Juli overantvordet af 3 Sognepræster.

I.

Efter Rigets Kanslers Instruktion paa Kongl. Maj. og Kronens Vegne Artik. 4 skulle Præster, Kirker og andre Kirkens Tjenere nyde alle deres gamle Privilegier og Statuter efter god, gammel Brug, Hofbreve og Kirkens Bøger, det er tvende g findes i F. N. Mandat, de, som her til Dags har ydet Præsten deres Tiende i Skjæppen, de samme skal herefter føre dem Kærv og Kirken ligesaa, og skal intet forandres heri, som skete ifjor.

II.

De, som ifjor har fo . . . ket eller forholdet Kværtien- den fra Præsten eller Kirken, være sig Boelsmand, Kaad- ner eller Gadehusmand, Inderster eller Svende, skulle gøre klart derfor og igen betale Kirken og Præsten, og i hvis Maade de det ikke gør, skal de derfor paa Klage- maal og nøjagtig Bevis straffes som Tyve, som F. N. Mandat og Memorial af H. F. N. Kantselli efter H. F. N. Befaling under Sekretærs Haand 1615, 27. Juli og Herr Kanslers Instruktion Art. 2 klarlig indeholder.

III.

At efter Kongl. Maj. ny Reces, Artikel 7, som er gjort for indlændiske og udlændiske og efter F. N. alvorlig Mandat skulle Præster og Kirkeværger eller deres Fuld- mægtige være hos og lade Bonden saa vel som alle andre, ingen undtagen, der bruger nogen Korn-Sæd, aftælle og afsætte Tienden paa hver deres Ager, og siden skulle de det efter Lejligheden henvføre til Præsten eller Kirke- værgere. Boer de langt fra dem, og Tiden falder dem for kort, da tilstedes, at de maa føre det hjem til deres Gaard i et besynderligt Rum og siden til bekvemmelig Tid hen- føre til Kirkens Værgere eller Guds Ords Tjenere. Dog saa at de faar handle sig kristeligen og troligen dermed. Thi hvis Maade der paa noget tvivles, da har efter Kongl. Maj. Reces og efter F. N. naadige Bevilling og strenge Mandat de, som skulle annamme Kærven, Fuld- magt at lade omkaste og omtælle alle deres Kærve og Korn og hos hvem i saa Maade nogen Falskhed findes, den skal straffes som en Tyv.

IV.

Skal Tienden gives af alle Bønders Korn, som bliver saæet. Det som neges, skal afsættes i Kærve og Neg. Det andet, Ærter og Boghvede, skal gives i Skjæppen med den tyvende Kærve, som paa Ærø brugelig er, ihvor som til denne Dag den XV. Kærve ikke er brugelig og bevislig.

V.

Om to Tiende findes et Sognevidne paa Ærø anno 1535, at de skulle tiende af Hamp og Hør paa Sjæl og Salighed, og Provst og Præster sammesteds har fra sig givet deres kraftige Vidnesbyrd bekræftet, at de bekomme ærlige Tiende af Hamp og Hør, naar det er braadet og skaget, 1614, 4. August.

Men efterdi de Ærø Bønder har berettet for H. F. N., at det ikke er af gammel Rettighed 1615, 20. Juli, men de har saadant givet deres Sognepræster, af en god Vilie og Venlighed, da vil H. F. N. ikke heller herom videre noget indrømme til saa længe her gaar Dom i denne Sag, des imellem monne K. Maj. Præster ogsaa saadant annamme med en god Vilie omme ærlige Danne-mænd og Dannekvinder vel »ranner« til, som de agte at ville have Velsignelse af Gud.

VI.

Præster og Kirkeværger efter den gamle Instruktion 1549 i September Artikel 1 og 2 og efter den nye 1615, 7. Juni Art. 3, som ogsaa F. N. naadigst bevilliget har, skulle tilsammen lade tærskte Kirkens Korn hos Kirken og Kirkeværgeren, hvor det bekvemligst ske kan, til saa længe Kirkens Lader blive opbygget, at forhandle og sælge med Provstens Samtykke.

VII.

Hver Sognepræst skal have en rigtig Fortegnelse og klart Register at indføre til Regnskab og ellers, naar Behov gøres om hvor mange Traver og Kærve han selv og saa Kirken ligesom hans Medtjenere af hver Mand særlig aarlig bekommer til Tiende.

»LILLE CHRISTIAN« OG HANS GAVE.

Asserballe Præstegaard.

»Lille Christian« skal have været en Adelsmand i Sognet, der i Middelalderen har tilskødet Præsten sin Gaard og Jordegods, Kørnbæk og begge Langtofte med Eng og Græsgange som Sjælemessejord. —

Chr. Knudsen skriver (XII, 112): »Det er den nuværende Præstegaard. Præsten boede den Gang i Degnegaarden, og Degnen i et Hus ved Kirkegaardsmuren. Præsten fik dermed sin Præstegaard og Degnen kunde atter flytte ind i den tidligere Degnebolig. — Junker Christians Navn har maaske været Christian Litle v. Parous, hvilken udbredte Familie i Middelalderen ogsaa fandtes paa Als.«

En Afskrift af Gavebrevet findes i Landsarkivet i Aabenraa og lyder i Oversættelse:

»Vitterligt være for alle dem, der dette Brev ser, hører eller læser. Broder Nicolaus, af Guds Naade Biskop i Odense, Hilsen i Gud. I Kraft af den helige Lydighed og under Tvang af Ban forbyder vi strengeligen alle, af hvilken Stand de er, at gøre Hindring overfor Præstegaarden i Asserballe, som sandfærdig Lille Christian med al dets Tilbehør, kaldet Kornbæk, med begge Langetoft, med Eng og Græsgang, Skov, til Præstens Behov, kan, som nu er der og fremtidig kommer der, til Medlidenhed og Salighed for Sjælen, har givet og paa Landstinget har skødet til Præsten med Fuldmagt og Tilladelse, for at ingen skal driste sig til at gøre Præsten nogen Besværing, dersom de vil undgaa den forskrevne Tvang om Ban. — Givet i det Herrens Aar det 1250de, Dagen før Mariæ Bebudelse.

Lille Kerstens Arvinger.«

Efter Rigsarkivets Mening er Brevet formodentlig oversat fra Latin til Nedertysk, som Oversætteren hverken har kunnet læse eller forstaa. Dateringen er næppe heller rigtig, rimelig skal der læses 1350 i Stedet for 1250. Paa Dokumentets Bagside staar (i Oversættelse): »En

Kopi af Hovedbrevet paa den Jordgrunds Tilgift af lille Christian.«

I 1616 har der været Uoverensstemmelser over nævnte Grundstykke. Præsten klager til Hertugen, i hvilken Skrivelse det betones, at det er »lille Christian«, der har givet Kornbæk og begge Langtoft til Præstegaarden. — Præsten Caspar Johansen skriver:

Anno 1616

Er af mig begæret ved F. N. Befalingsmand at fremfinde nogen Vitterlighed og Vidnesbyrd om det Skovskifte sønden Hans Atzersens Hus, som af Arrilds Tid ligget har og endnu uden al Indsigelse bruges til Asserballe Præstegaard.

Hvortil jeg i al Underdanighed, dog paa min høje Øvrigheds gode Behag, at dette ikke bliver præjudicerlig meget mindre forkrænkelig paa Kongl. Maj. Højhed og Rettighed svarer ex tempore

1. at for det meste til Præstegaarden hørende Skov, Ager, Eng og Ejendom har Kirker og Præster ingen anden Bevis end gammel Hævd og Brug, som Kongl. Maj. Ordinans og Reces i alle Maader stadfæster.

2. findes hos mig Sognevidne, at i adskillige Præsters Tid aldrig nogen Trætte har været og nogen Tillæg til Præstegaarden bruges.

3. bevises at lille Christen har givet Kornbæk og begge Langtoft til Præstegaarden ved evig Forbandede ikke at forse sig. Den ene bruges til Smørhul og Præsten faar sin Landgild deraf. Den anden er denne, og skylder ogsaa af Arrilds Tid til Præstegaarden.

4. Skyder det rett... in linea recta op til mit eget Skovskifte, at Skel gaar op ved Mandens »Hernstander«.

5. Manden boer ellers paa F. N. Grund ude hos dette Skovskifte, og hans Rishus, der er paa Præstegaardens Grund, bruger han til at indgærde samme

Toft med, men frie Hug og Olden har alle andre Præster brugt før mig saavel som jeg selv over XX Aar uanfægtet og kan aldrig nogen minde, at noget Menneske skulde have dristet sig til at tale her imod.

6. Ellers andre Hovedbreve om Kirkers og Præsters Ejendom, der er Kongl. Maj. Forvaring Nyborg Slot.

7. Er min ydmyg Begæring, F. N. Befalingsmand ville ihukomme at forhjælpe til nogen Gengift for Præstegaard-Skov, som er indgærdet i Gammelgaards Mark efter den Afsked, der blev gjort 1609 mellem F. N. og Kongl. Maj. Commissarier.«

Om »lille Christen«s Grund har der 1628 atter været Stridigheder. En Kaadner, der af Præsten havde lejet Grunden, gjorde Forsøg paa, ved falske Vidner at tilrane sig den Grund som Ejendom, derover klager Præsten Caspar Hansen (Johansen, 1601—1640) til Hertug Alexander af Sønderborg:

»Durchlauchtigste, højbaarne Fyrste,
Naadigste Herre !

For Eders fyrstelige Naade er min indstændige Bøn til Gud den Almægtige altid villig og i al Underdanighed beredt. Og giver jeg hermed Eders fyrstelige Naade underdanigst at vide, at for nogle Dage siden er en Kaadner i vort Sogn Asserballe, der boede i Skoven, kommen til et øde Bol i vor Landsby og en anden i hans Sted kommen til det samme Kaadnersted og ligger ved Kaadnerstedet et lille Stykke Jord (Koppel), der med Skov, Eng og Ager i forrige Tider af Lille Christen og hans Arvinger for Sjælens Medlidenheds Skyld og under Trusel om Ban er bleven givet til Præstegaarden i Asserballe for*) Kaad sig Indpas eller Forhindring

*) Nogle Ord er ulæselige.

at gøre deri. Og har Kaadnerne, der har boet der, af Præsten lejet og handlet Græsningen og nogle Agre for en bestemt Afgift om Aaret, i den Mening og saaledes, at Præsten efter Lejlighed skulde have Frihed og Fuldmagt til at bruge nævnte lille Stykke Jord med Skov, Græsgang og Ager ubehindret i alle Maader.

Men nu agter denne Kaadner, som har fæstet Kaadnerstedet af Eders Fyrstelige Naade, at gøre nævnte Toft til en Ejendom med Arveret og at bringe den i sit Eje ved Praktiker (Intriger) og falske Vidner og at forvende den fra Præstens Gaard og Besiddelse og at bruge den mod al Billighed og gamle Breve, og er det enhver velbekendt, at Præsten i samme Sogn har den ringeste Lejlighed og Indtægt i hele Landet og er udelukket fra saa at han slet ikke har nogen Græsning deri til sit Kvæg om Sommeren. Derfor kan man ikke hjælpe sig uden bemeldte Græsning, og sker der derved intet Afbræk eller Forhindring for Fyrstelig Naade i Hoveridage eller Afgift, thi den samme Kaadner har lige saa meget at bruge af Fyrstelig Naade, som en af de andre Kaadner.

Ydermere, naadige Herre og Fyrste, har den kære Gud begavet mig med nogle smaa Børn, efter sin naadige Vilie, som jeg maa forsørge og opdrage af dette ringe Sogn, derfor kan jeg ikke længere undvære denne Græsning til mit Kvæg og Fyrstelig Naade i al Underdanighed Eders Fyrstelige Naade tilsige Kaadneren nu heri ikke gør mig nogen Forhindring, der kunde geraade til videre Ulæmpe.

Og forventer herpaa Fyrstelig Naades naadige Svar. Den almægtige Gud og vor Herre Jesus Christi Fader give Eders Fyrstelige Naade et langt og sundt Liv og et lykosaligt Regimente, samt Eders Fyrstelig Gemal, unge Herrer og Frøkener. Amen.

Caspar Hansen,
Præst sammesteds.

Paa Bagsiden:

»Efter at (ulæselig) højtbaarne Fyrste og Herre, Herr Alexander, Arving til Norge, Hertug til Slesvig, Holsten etc., om ommeldte Toft har ladet anstille grundig Undersøgelse af Herredsfogden Moritz Matzen og andre upartiske Mænd, saa har Hans Fyrstelige Naade derpaa naadigst bevilliget, at nærværende Supplikant fremdeles skal beholde og bruge ommeldte Toft uden Hans Fyrstelige Naades Forhindring. Saaledes sket

Sønderborg 10. April 1628.

Alexander, hrth., mppria.

Det fremgaar af Hertugens Skrivelse, at Præsten beholdt sin Ret til Jorden.

HISTORISK SAMFUND FOR ALS OG SUNDEVED.

1959—60.

Den 23. marts 1960 afholdtes generalforsamling, hvor formanden, landsretssagfører B. Miang, aflagde beretning for det forløbne år. Formanden indledte med mindeord over de i årets løb afdøde medlemmer og omtalte særlig museumsinspektør Jens Raben, der var død kort før sin 80 årsdag.

Formanden aflagde derefter beretning om det forløbne år: Samfundet holdt sin sidste generalforsamling den 12. marts 1959 på »Sønderborghus«. I forbindelse dermed holdt museumsinspektør cand. mag. Finn Askgård, Tøjhusmuseet, et udmærket foredrag med lysbilleder om »Krigen 1658—1659 og besættelsen af Jylland« og omtalte særlig forholdene i Sønderborg (svenskerne og polske tropper).

Den 27. maj 1959 havde vi arrangeret en aftenudflugt til den udgravning af tuegrave, som professor P. V. Glob foretog ved Nygård i Nørreskoven. Arrangementet, hvortil var anmeldt 180 deltagere, sprængte alle rammer, idet der i turen og det påfølgende møde på Frydendal Kro deltog 342 personer. Under sådanne forhold vil man forhåbentlig have os undskyldt, at det hele afvikles lidt langsommere end efter de forud lagte planer, og at enkelte kom til at sidde mindre behageligt.

Professor Glob gav over højtaler orientering ved udgravningsstedet, og vi fortsatte derefter — med et ophold ved Grønnebro med sine skåle — til Frydendal. Her fyldte vi den store sal og 2 mindre. Efter kaffebordet holdt Glob et interessant foredrag om skålstene — og trak herunder paralleller til sine fund i den arabiske verden.

14. juni 1959: Sommerudflugten gik over Møgeltønder—Rudbøl—»Programm Nord« (Lübke-Kog)—Bongsiel (frokost)—Bredsted—Husum (Ostenfeldgården)—Frederiksstad (byvandring og kaffebord)—Padborg—hjem. Turen var lang, men var begunstiget af det stadig strålende sommervejr. Der deltog 156 personer.

27.—28. august 1959: Formanden og sekretæren deltog i Dansk Hist. Fællesforenings møde i København. Vi er det lokalhistoriske samfund, der senest er tilsluttet foreningen, og det var meget udbytterigt at påhøre foredrag og vejledninger, mest givende dog at stifte personlige kontakter med repræsentanter for andre samfund og med museumsfolk og videnskabsmænd.

I januar 1960 var vi af Turistforeningen opfordret til at være medindbydere til et foredrag af turistchef Acker, der desuden ville vise 2 film, hvoraf filmen om »Gribedyret« skulle have vor særlige interesse, fordi vi selv havde planlagt at tage den herved. Denne lille, dygtigtgjorte film blev vist det største udbytte af aftenen for medlemmerne af vort samfund.

Årsskriftet er udkommet med første halv hæfte af sognebeskrivelsen over Asserballe. Dette hæfte er som alle vore tidligere årsskrifter skrevet af Jens Raben.

Det af Boligministeriet nedsatte udvalg vedr. slottets restaurering har holdt møde i sommer. Der blev fra alle sider udtalt tilslutning til, at der blev foretaget en meget dybtgående restaurering, og at den blev foretaget så hurtigt som muligt. Udvalget er imidlertid kun rådgivende, og vi håber, at det snævrere arbejdsudvalg, der er nedsat, snarest efter at kende arkitektens opfattelse, vil udtale sig til det store udvalg, således, at offentligheden i sommer kan høre noget nærmere. Det vil koste mange penge. Men man kan ikke med god samvittighed fortsat se på, at bygningen forfalder mere og mere.

Et restaureret Sønderborg Slot vil blive et enestående historisk mindesmærke. Ikke alene for vor by og egn, men for hele landet. Ikke blot dets eksteriør vil blive en pryde, men interiørene vil i mindst lige så høj grad blive af stor skønhed og interesse. Man har her bl. a. Dronning Dorotheas enestående velbevarede kirke. Og selvfølgelig bør museets store samlinger finde deres fortrinlige ramme her, samlinger, der i langt højere grad end under de nuværende forhold vil komme fuldt til deres ret. Det vil være værdifuldt og rigtigt at et restaureret Sønderborg Slot får et levende liv, og sådant liv følger med museet

og dets meget store antal af besøgende fra nær og fjern. Uden på nuværende tidspunkt at kunne komme nærmere ind på planerne, tror jeg at kunne sige, at man kan vente sig mange interessante forslag m. h. t. slottet.

Historisk Samfunds og museets bestyrelser nedsatte i efteråret 1959 et udvalg til udgivelse af et festskrift til Jens Rabens 80-årsdag den 14. 3. 1960. Udvalget har arbejdet meget hurtigt og intensivt, og tanken om dette skrift vandt stor tilslutning. Mange har ydet meget værdifulde artikelbidrag til skriftet. Jens Rabens pludselige bortgang på et tidspunkt, hvor skriftets trykning skulle påbegyndes få dage efter, medførte imidlertid, at vi måtte lægge skriftet om, hvilket forklarer, at bogen blev lidt forsinket. Bogen udkommer kun i et begrænset oplag. Hvis andre end prænummeranterne ønsker bogen, der er på 220 sider i smukt udstyr, er der endnu enkelte eksemplarer tilbage.

Med hensyn til vort samfunds medlemsstatus kunne formanden meddele, at vi ved generalforsamlingen sidste år havde 626 medlemmer. Vi er nu 706 medlemmer, en tilgang på 80.

Formanden sluttede sin beretning med at takke medlemmerne for deres altid levende interesse for samfundets arrangementer, ligesom han rettede en tak til tillidsmændene for deres arbejde til gavn for Historisk Samfund og for Museet. Han tilføjede til slut håbet om, at den interesse, der vises det lokalhistoriske arbejde, må blive bevareret og øget. »Vi er ikke en flok støvede mumier, der for enhver pris vil hænge os i fortiden og lade en pulserende og ekspansiv nutid passere hen over hovedet på os. Vi ønsker at leve fuldt med i nutiden og hver for sig fylde vor plads der, men vi mener samtidig, at det også for en blomstrende nutid vil være af værdi og til berigelse, at båndet til egnens fortid ikke klippes over.«

Kassereren, sparekassefuldmægtig P. Schlanbusch, aflagde regnskabet, der balancerede med 9.026,63 kr. og udviste en kassebeholdning på 1.870,95 kr. Alle valg var genvalg.

Efter generalforsamlingen holdt professor, dr. phil.

Aksel Steensberg et foredrag med titlen: »Vore Forfædres Bolig og Bygninger«, hvori han levende og interessant gennemgik de resultater, der er opnået ved de seneste forskninger, ikke mindst udgravninger af bondegårde fra middelalder og renaissance og ved Nationalmuseets omfattende bondegårdsundersøgelser. Professor Steensberg omtalte udførligt de specielt sønderjydske gårdformer og gav et livligt billede af den ramme, vore forfædre levede deres daglige liv i. Samfundet havde den følgende aften arrangeret et møde i Nordborg sammen med Den nordalsiske Landboforening, hvor professor Steensberg holdt foredrag om: »Folkekultur og Bonderomantik«, herunder specielt om indsamling og bevaring af traditionsstof fra vor gamle bondekultur.

MUSEET PÅ SØNDERBORG SLOT

1959—60.

I løbet af 1959 og 1960 er det store spørgsmål om en gennemgribende restaurering af Sønderborg Slot nået sin løsning et stort skridt nærmere. Boligministeren nedsatte i foråret 1959 et udvalg med rigsantikvar, professor, dr. phil. Johannes Brøndsted som formand og departementschef i boligministeriet Aksel Skalts som næstformand. Blandt udvalgets 30 medlemmer er repræsentanter for de politiske partiers sønderjydske folketingsmænd, samtlige sønderjydske amts- og byråd, det sønderjydske erhvervsliv, historiske og kulturelle foreninger i Sønderjylland samt enkelte repræsentanter for museumsvæsenet. Udvalget holdt den 25. juni 1959 et indledende plenarmøde, hvor der efter en grundig gennemgang af hele slottet blev lejlighed til en indgående diskussion. Siden da har et arbejdsudvalg afholdt en række møder og arkitekt Peter Koch har udarbejdet et skitseforslag i overensstemmelse med de synspunkter, der er fremkommet. Arbejdsudvalget har endvidere udarbejdet et forslag til betænkning og ved et møde i det samlede udvalg d. 22. august 1960 blev der fra alle sider, under en fornyet alsidig drøftelse, sluttet op om de udarbejdede udkast. Der har i udvalget været enighed om at gå ud fra generalbygmester v. Platens ombygning fra 1718—20, og dette synspunkt er tiltrådt også fra Det særlige Bygningssyn og fra Nationalmuseets 2. Afdeling.

For Museet på Sønderborg Slot vil den kommende restaurering selvsagt få afgørende betydning. For en dels vedkommende vil museet få lokaler andre steder end nu og en fuldstændig omflytning og nyopstilling vil blive nødvendig. Endnu er det for tidligt at sige noget om enkeltheder, men det er givet, at man fra museets side vil stræbe efter at holde en meget høj standard. I den mellemliggende tid må museet imidlertid komme til at bede sine gæster om at vise både forståelse og tålmodighed, thi det er også givet, at en eller flere afdelinger i perioder lukkes, mens andre måske kun er delvis tilgængelige. Forhåbentlig vil det dog blive muligt også

under restaureringen at holde større afsnit af museet åbne i sommersæsonerne.

For museet blev også 1959—60 et godt år, selvom besøget blev lidt lavere end året forud. Entre-indtægten var på 37.484,50 kr.

Skolebesøget var dog ikke mindre end året forud — over 20.000 skole-elever besøger hver sommer museet.

Interessen for museet har også i år vist sig i adskillige værdifulde gaver til både de historiske og de kulturhistoriske samlinger, og der er grund til at være taknemlig over, at den lokale tilslutning til museet er usvækket — den er nu engang en livsbetingelse for samlingernes fortsatte trivsel. Herudover har museet indkøbt adskillige ting. Nævnes kan bl. a. en lille samling Flensborg-fajance, en lille malet kiste, en kop med et Sønderborg-prospekt, 2 ostindiske tallerkener, flere drikkeglas, en barok natstol og et lille spejl.

Den største samlede nyerhvervelse er imidlertid kommet som testamentarisk gave fra rentier Peter Chr. Wolf, Kegnæs. Wolf havde gennem et langt liv samlet folkeninder, først og fremmest fra Kegnæs, og museet modtog her dels en udmærket oldsagssamling, dels en kulturhistorisk samling, der bl. a. omfattede billeder, fader og tallerkener, et par gode tallerkenrækker, småting fra den daglige husførelse, et par hængeskabe, nogle stole og et chatol samt en del udskårne døre fra forskellige alsiske gårde og en hjulplov. Endelig indeholdt samlingen en stor portion jagt-våben og gamle geværer, som Wolf med særlig interesse havde samlet. Det er således en meget værdifuld og omfattende gave, museet har kunnet glæde sig over, og det er af stor betydning, at sådanne større eller mindre privatsamlinger ikke splittes eller tilintetgøres ved ejerens død, men nu også sikres for eftertiden. Wolfs samling skal nu konserveres — det viste sig at være overordentlig tiltrængt — før den udstilles, men den vil efter veloverstået behandling komme til at udgøre et værdifuldt indslag i museets samlinger.

Museet foretog i efteråret 1959 nogle undersøgelser i kanten af den gamle borgbanke ved Nordborg Slot, med

udmærkede resultater, især på grund af fund af middelalderlige potteskår. Forhåbentlig vil der siden blive mulighed for at fortsætte disse undersøgelser. Derudover har museet nogle gange været tilkaldt og besigtiget en række fund og mulige fund, ligesom der ved de forskellige vej-arbejder er »fulgt med« ved vandringer i de gennemgravede områder. Museet har endelig været med i de udgravninger, som et hold studenter fra Aarhus Universitet, der opholdt sig på Sandbjerg Slot, foretog ved Stolbro Næs under ledelse af professor P. V. Glob. Trods det dårlige vejr undersøgtes og frilagdes to gravsætninger fra tidlig vikingetid, en skibssætning og en rundstensætning, begge med brandgrave.

Konserveringen af museets fornemme samling af middelalderligt kirkeinventar er fortsat, efter at museet også i år har modtaget et ekstraordinært statstilskud til dette arbejde — bl. a. er den meget smukke madonna fra Egen og de to fine barok-figurer fra Vester Sottrup blevet behandlet. På museet selv er konserveringen af landbrugsafdelingen fortsat, bl. a. har alle de store vogne nu været i bad.

Museets kunstaffdeling har i år deltaget med 16 billeder i den store udstilling på Charlottenborg: »Provincsmuseernes Kunstskatte«. Skønt afdelingen er det yngste af de statsanerkendte kunstmuseer, var den dog pænt repræsenteret ved et godt udvalg af ældre dansk kunst og museets billede »Marinestudie« af C. W. Eckersberg var blandt katalogets illustrationer. Kunstaffdelingen har i 1969—60 indkøbt en række billeder, først og fremmest fire malerier af C. A. Lorenzen, som museet nu har en fortræffelig samling af. Herudover indkøbtes et billede af Thomas Mathiesen, et af C. D. Gebauer, et af H. D. C. Martens og to af fru H. Mundt.

Museet på Sønderborg Slot blev i 1959, i henhold til bestemmelserne i den nye museumslov, anerkendt som landsdelsmuseum for Nordslesvig for så vidt angår historisk tid. Haderslev museum anerkendtes samtidig som landsdelsmuseum for Nordslesvig for oldtidens vedkommende. Det forlængst påbegyndte samarbejde mellem de

fire nordslesvigske museer er herved blevet intensiveret, til glæde for de deltagende museer og til gavn for det kulturelle arbejde i hele Nordslesvig. I den forbindelse er det værd at omtale, at der den 11. maj på Sønderborg Slot blev afholdt et fællesmøde for de fire nordslesvigske museers bestyrelser. Efter en rundvisning på museet indledte museumsinspektør H. Neumann fra Haderslev en drøftelse af det nordslesvigske museumssamarbejde. I den følgende meget indgående diskussion deltog repræsentanter for alle de fire bestyrelser og adskillige vigtige principielle spørgsmål blev belyst. Mødet var af stor værdi for det fortsatte museumsarbejde og en spore til endnu snævrere samarbejde på adskillige områder. Nordslesvig er her gået i spidsen og er nok, hvad positiv udnyttelse af den nye museumslov angår, forud for det øvrige land.

† JENS RABEN

Den 18. februar 1960 døde Jens Raben, næsten 80 år gammel. Han havde været medstifter af Historisk Samfund for Als og Sundeved og af museet i 1908 og havde i de godt 50 år siden da været en drivende kraft både i samfundets og i museets virke. Blandt hans mangfoldige arbejdsfelter var også offentliggørelsen af en lang række lokalhistoriske værker og små-artikler. En række af disse er udkommet i serien »Fra Als og Sundeved« og med det her foreliggende hefte afrundes og afsluttes hans beskrivelser af sognene i Sønderborg amt. Heftet følger hans efterladte manuskript og hermed er der i serien siden 1928 udsendt hefter om samtlige sogne i amtet — en storlået bedrift, der fremover vil være et vidnesbyrd om Rabens energi og arbejdsglæde. Bestyrelsen har fundet det rimeligt, som et vidnesbyrd om samfundets taknemlighed overfor Jens Raben, at afslutte dette

hefte med at aftrykke nogle få af de mindeord, der blev fremsat i anledning af Rabens død.

*

Ved generalforsamlingen i Historisk Samfund for Als og Sundeved d. 23. marts 1960 udtalte formanden, landsrets-sagfører Bent Miang følgende mindeord:

Vi er næppe mange her i aften, der ikke veed, hvad han har betydet og også fremover vil betyde for det historiske hjemstavn-arbejde i vor egn. Og langt udover vor kreds er der utallige mennesker, læg og lærde, der lærte ham at kende og føle beundring for ham.

Raben blev gennem sit lange liv en institution, et begreb indenfor lokal-historisk forskning. Her møder vi ham så langt tilbage som 1908 som medstifter af vort samfund og som medgrundlægger af det, der idag er »Museet på Sønderborg Slot«.

Raben stammede ikke fra Als-Sundeved, men fra Haderslev-kanten, og dog blev der ingen, der som han kom til at kende vor egn. Og han ikke alene kendte denne egn, — han elskede den.

Fra sine unge år har Raben viet sit liv til den opgave: at åbne døren til vore forfædres liv for os. Jeg tror ikke, at Raben har undt sig mange hvilestunder i sit liv. Overalt var han på færde. Fra sine ture og udgravninger hjembragte han til samlingerne et kæmpemateriale. Hvad han der har overkommet er utroligt. Må jeg bede Dem et øjeblik tænke på, at næsten alt, hvad der er på museet, er samlet af Raben eller ved hans mellemkomst eller tilskyndelse skænket dertil. Vort museum har over 30.000 numre og er vel provinsens største. Se også for Dem de utallige af ham udførte omhyggelige planer og rids eller hans nydelige og nøjagtige tegninger af bygninger og gravhøje. Og viid: det er langt fra alt. Den del af museet, som De ikke ser: billedsamlingen og arkivet, er fyldt med uvurderligt materiale, der fremover bliver en guldgrube for de, der beskæftiger sig med egnens kulturhistorie.

Jeg har et andet sted sagt om Jens Rabens liv, at det er et storvirke i vor hjemstavnshistories tjeneste.

Historisk Samfund for Als og Sundeved (sammen med museet) kaldte han sit kælebarn. Det har Jens Raben vist os til overmål. Han var en god fader for vort historiske samfund. I over 50 år var han en drivende kraft i samfundet. I en lang menneskealder var han samfundets omhyggelige sekretær, og i sine ældre år påtog han sig fra 1956—58 posten som samfundets formand efter at denne

post i så mange år var beklædt af postmester Ræder, med hvem han har haft et så strålende samarbejde.

I samfundets arbejde lagde Raben den samme interesse og kærlighed, som han viede museumsarbejdet. De 2 institutioner var for ham 2 sider af samme sag. Og alle forstår vi andre gennem ham, at således må det rettelig være. Han ofrede Historisk Samfund en stor del af sin store arbejdssevne og -glæde. Hele vor række af sognebeskrivelser, næsten 40 i tallet, er samlet og udarbejdet af ham, og der har ikke været den udflugt, hvor han ikke har været foreviser eller beretter.

Foredrag har Raben ikke holdt mange af. Og det er for så vidt karakteristisk for ham. Han holdt mere af at færdes i det stille. Alle, der er kommet i forbindelse med Jens Raben, veed, at i en ikke for stor kreds befandt han sig bedst, og han udfoldede her mest umiddelbart sit milde sind, sin enorme viden og sit rige lune. Han var — som få givet — på talefod med alle. Vi veed f. eks., hvorledes han kunne tale med de gamle på land og i by, og også få dem til at øse af den viden og erfaring, som folkemindesamleren er så levende interesseret i.

Lad også i dyb ærbødighed og respekt være nævnt Jens Rabens store loyalitet. Man kunne stole på ham i eet og alt. Han var en trofast mand. Og han forstod ved sin loyalitet og sin hele færd at samle alle i interessen for sin hjertesag.

En tak til Jens Raben for hans virke er ved flere lejligheder udtalt til ham, medens han levede. Senest ved jubilæet i 1958. Museet og vort samfund ville have hyllet ham ved et festskrift til hans 80 års-dag. Han nåede ikke at opleve det.

Må jeg bede Dem rejse Dem, idet jeg for Historisk Samfund for Als og Sundeved med det gamle nordiske HAVAMAL (den højes tale) udtaler:

Fæ dør, frænde dør, —
selv dør jeg til sidst.
Eet veed jeg som aldrig dør:
mindet om ædel mands dåd.

Æret være Jens Rabens minde.

*

I Flensborg Avis for d. 20. februar skrev postmester M. O. Ræder, mangeårig formand for Historisk Samfund for Als og Sundeved, følgende:

Det var med vemod, jeg erfarede, at Raben var død. Jeg har på tre forskellige, men hverandre nær beslægtede områder samarbej-

det i over en menneskealder med Raben. I bestyrelserne for museet, Historisk Samfund for Als og Sundeved og i Komiteen til rejsning af mindesten for faldne i de slesvigske krige.

Jeg var ikke længe om at erfare, at jeg i Raben havde lært at kende en mand af ikke helt almindelig støbning, en selvlært mand, der med enestående flid, jernenergi og flammende ildhu på museums-væsenets og arkæologiens område erhvervede sig de videnskabelige arkæologers mest uforbeholdne anerkendelse.

Museet, som Raben var med til at stifte i 1908, provinsens største, var så at sige udelukkende Rabens værk.

Beskeden, som Raben var, sagde han: »Jeg har samlet, lad andre om at bearbejde det indsamlede.«

Beskeden og uegennyttig, altid parat til at råde, vejlede og tjene andre uden nogensinde derfor at modtage nogen godtgørelse.

En særlig rune vil jeg riste Raben for hans virksomhed som vogter for og værner af de minder, der knytter sig til de slesvigske krige. Når der i tidens løb, d. v. s. efter genforeningen, er rejst over 100 mindesten for faldne, der hvor de er faldet, da er der først og fremmest Rabens undersøgelser det skyldes, at det har kunnet lade sig gøre.

Allerede i den tyske tid viste Raben i gerning sin interesse for Dybbøl. For midler, tilvejebragt af Raben, blev der i Skanse II rejst en mindesten for løjtnant Anker, den 18. april 1914 — 50 årsdagen for stormen på Dybbøl, indviet med en laurbærkrans med en indskrift til ære for Anker på røde og hvide bånd.

For sin virksomhed var Raben dekoreret med Dannebrogssordenens ridderkors.

Jens Rabens efterfølger på slottet, museumsinspektør Jørgen Slettebo, udtalte dagen efter Rabens død:

Enhver, der har gennemvandret Museet på Sønderborg Slot, vil vide, hvilken enorm indsats Jens Raben har udført gennem de 48 år, han skabte og opbyggede museet. Og enhver, der har truffet Jens Raben, vil vide, med hvilken ildhu og selvopofrende interesse han gik op i arbejdet for sin kære hjemstavn. Den oversigt over museets udvikling, der blev givet i jubilæumsskrift i 1958, er i virkeligheden en oversigt over Jens Rabens livsværk.

For mig, der ganske vist kun nåede at kende Raben i godt 4 år,

blev han hurtigt mere end en pensioneret forgænger. Han blev simpelthen den ideelle forgænger. Hans interesse for museet var usvækket, og for mig, den unge efterfølger, der tilmed ikke er fra landsdelen, blev hans udtømmelige viden en guldgrube, som han altid beredvillig åbnede. Altid var han parat med råd og dåd, aldrig faldt det ham ind at kritisere, når jeg gjorde noget, han måske ikke helt syntes om. Hans usvigelige loyalitet var en egenskab, hans venner og fagfæller havde lært at skatte. Hans personlige venskab har været af stor værdi for mig, og på slottet vil vi komme til at savne ham som rådgiver, som støtte og ikke mindst som en nær og trofast ven.

I »Der Nordschleswiger« skrev redaktør C. J. Roth den 19. februar en mindeartikel, hvori der blandt andet stod:

Trauer erfüllt weite Kreise der Sonderburger Bevölkerung bei der Nachricht, dass der frühere Museumsdirektor Jens Raben für immer die Augen geschlossen hat. Nicht allein deswegen, weil mit ihm der Schöpfer eines in seiner Bedeutung einzig dastehenden Sammlerwerkes im Dienste der Heimatforschung dahingegangen ist, sondern vor allem, weil die Familie und die grosse Schar seiner Freunde nun den gemütvollen und allem Guten und Schönen so aufgeschlossenen Menschen Jens Raben verloren haben.

Die Entwicklung des Heimatmuseums zu einem der grössten Provinzmuseen des Landes ist von den ersten Anfängen an mit dem Namen Jens Raben aufs engste verknüpft, ja, man wird wohl sagen können: das Schlossmuseum, so wie es sich mit seinen Sammlungen den Besuchern darbietet, ist im wesentlichen sein Werk. Eine reiche Sammlung wertvoller Denkwürdigkeiten ist zusammengetragen und hat das Schlossmuseum schon lange weit über Kreis- und Landesgrenzen hinaus bekannt gemacht. Viele interessante und aufschlussreiche Abhandlungen aus der Feder Jens Rabens und manche talentvollen Zeichnungen sind in den Jahren seines emsigen Wirkens zustande gekommen.

So wurde sein Werk, das in seiner Fülle und Sorgfalt mit der es zusammengetragen wurde, nicht zu begreifen und zu würdigen ist, wenn man nicht von der starken Heimatliebe Jens Rabens weiss, die ihn hinaustrieb, um dem Boden und den Steinzeugen ihr Geheimnis aus der Vorzeit zu entreissen. Als Sohn seiner nordschles-

wigschen Grenzheimat bewahrte er sich den Sinn für das Wertvollste aus beiden Kulturströmen, die seit jeher durch unsere Heimat gehen. Die Aufgeschlossenheit für die landschaftliche Schönheit und die Liebe zur Heimat gab seinem Wesen das Gepräge. Sie hat in ihm auch den Born künstlerischen, zeichnerisch-malerischen Schaffens zum Quellen gebracht. Was sein Auge an Schönheit in der Natur sah, hielt er mit dem Stift oder mit dem Pinsel fest.

Wenn wir vom Menschen Jens Raben sprechen, soll sein ausgesprochener Sinn für Humor nicht unerwähnt bleiben. Diese Wesensseite ist er nicht zum wenigsten, die ihn so liebenswert machte. Er war keineswegs der »trockene Forscher«, der sich ganz in seine Akten vergrub. Er fühlte sich stets mit dem um ihn pulsierenden Leben aufs engste verknüpft. Der emsige und gewissenhafte Forscher und der lebensnahe Mensch Jens Raben mit seiner guten Portion Humor gehörten unzertrennlich zusammen. Als solcher wird er uns allen stets vor Augen stehen.

Im Bewusstsein der Bevölkerung wird stehen: Der Tod hat einen der treuesten Söhne unserer engeren Heimat dahingerafft. Sein Werk bleibt unvergessen.

»Sønderjysk Månedsskrift« bragte i sit marts-nummer følgende mindeord:

Fhv. museumsinspektør Jens Raben i Sønderborg er død, få uger før han ville være fyldt 80 år. Man ville på denne dag have lykønsket ham med et festskrift, men det kom han altså ikke til at opleve.

Ved Jens Rabens død har Sønderjysk Månedsskrift mistet en af sine flittigste medarbejdere. I næsten 30 år — siden 1931 — har vi kunnet bringe hans artikler om hjemstavnsens historie, kulturhistorie og folkeminder. Når bortses fra de to første redaktører, Claus Eskildsen og Lausten-Thomsen, er der vel ingen, der har præget månedsskriftet så meget som han.

Dette nære samarbejde havde blandt andet sin forudsætning i, at Sønderjysk Månedsskrifts og Rabens interesser i så høj grad faldt sammen, folkemindesamler, museumsmand og historiker som han var.

Også i Sønderjysk Månedsskrift vil vi savne Jens Raben. Vi vil være med til at sige ham tak for mange års trofast og frugtbringende arbejde.

HANS KNUDSEN

SØNDERBORG
Telf. 2 30 40 (10 lin.)

1/2 Sønderborg Trælasthandel

Tlf. 2 27 76 - 2 27 77 - 2 27 78

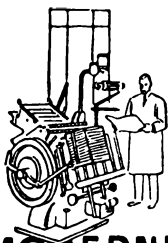

I GULDPOSEN

W. Ravnsgaard

Perlegade 48 - Telf. 2 12 65

Snedkerværksted for Inventar, Møbler og Vinyl-Gulve

MODERNE BOGTRYK

— *intet er for stort . . .*
intet er for småt . . .

Sønderborg Bogtrykkeri

H. BERG

Trykkgangen - Telefon 2 41 11

Fr. Tingleff

KAFFERISTERI

SØNDERBORG

DROGER . PARFUMER . SYGEPLEJEARTIKLER
FOTO . KINO-SPECIALAFDELING

Fa. Peter Kock jr.

||||| SØNDERBORG |||||

Perlegade 25 - Telefon 2 28 58

SØNDERBORG

MØBLER
GULVTÆPPER
MALERIER

Kom ind og se vort store Udvalg og de smaa Priser!

MARIEGADES MØBELLAGER

Mariegade 1

SØNDERBORG

Telefon 2 20 76

H. Bleshøj & Søn

URMAGER . GULDSMED . OPTIKER

St. Raadhusgade 14 . Sønderborg . Telf. 2 36 66

Lorenzi & Scarabello

TERRAZZO OG KUNSTGRANIT

Alsgade 9

Værksted: Alsgade 3

Telf. 2 23 43

Hans Hansen & Co A/s

DAME- OG HERREKONFEKTION

Telf. 2 27 72

Sønderborg

— *det førende Handelshus!*

NATORP
AUT. INSTALLATØR

Lille Rådhusgade 43
Sønderborg

Specialforretning i elektriske Installationer
Al-ting i EL-ting

LAMPER
LYSEKRONER
KØLESKABE
KØMFURER

og alt dertil
hørende!

WEISS
TANDTEKNIKER

Jernbanegade 16

Telefon 2 23 05

1/3 Broager Trælasthandel

BROAGER — TELF. 34

Broager Spare- og Lånekasse

J.H.KOCK

MANFAKTUR — Udstyr — TRIKOTAGE
Grundlagt 1897

**EL-INSTALLATIONER
REPARATIONER**

Elektro **JAUERNIK**

Aut. EL-installatør
Garanti - Kvalitet - Service
Rønhaveplads . Sønderborg
Telefon 2 15 27

DUPLIKERING

DUPLI-Clausen

Jernbanegade 18 . Sønderborg . Telefon 2 19 23

N. K. KRISTENSEN

MALERMESTER

Telefon 2 34 17 — Sønderborg

GULDSMEDEMESTER

FRITZ MATZEN

Perlegade 33

Sønderborg

FORENINGS- OG SELSKABSKØRSEL
AF ENHVER ART I IND- OG UDLAND

Jünkes turistikørsel

Sønderborg

Telefon 2 10 60

J. C. Hansen

v/ LENNART HANSEN

GULD ☆ SØLV ☆ URE ☆ OPTIK

AUGUSTENBORG

TELEFON 12

SKANDINAVISK KAFFE

SØNDERBORG

Telf. 2 11 80

H. Holbeck

EL-INSTALLATIONSFORRETNING

St. Rådhusgade 12

Telf. 2 23 68

Alt i LYSEKRONER - LÆSELAMPER - SKÆRME
EL-VARMEARTIKLER. Alt i EL-installationer udføres

EMIL RUGE

FARVER
TAPETER

— gælder det
farver,

så gå til
fagmanden

v/ I. Wagnsholdt

H. Willesen & Søn

Høruphav pr. Kirkehørup

TRÆLAST — BYGNINGSARTIKLER

Sønderborg

Forniklingsanstalt

Telefon 2 23 55

Radio CHRISTENSEN

Nordborg . Tlf. 5 14 26

BLOMSTERFORRETNINGEN

»IRIS«

Jernbanegade 17 - SØNDERBORG - Telefon 2 22 66

Otto Wolf

SLAGTERI - PØLSEMAGERI
St. Rådhusgade - Telf. 2 33 07
SØNDERBORG

A. PALLESEN

Aut. elektroinstallatør

Augustenborg — Telefon 9

AL TING I EL-TING

ABC. *A. Boysen & Co*

aut. installatør

NORDBORG

TELEFON 5 15 40

O.H. WELLENDORF

Trikotagehuset
TELF. 5 15 79
NORDBORG

DEN DANSKE LANDMANDSBANK
Aktieselskab

SØNDERBORG AFDELING

Christian Schmidt
ved *Colosseum*
Sønderborg.

Kulhandel Aktieselskab

SØNDERBORG

Telefon 2 21 41

. . . . alt i fast og flydende brændsel

Shell Service Station

ved M. HANSEN

Alsgade 2

SØNDERBORG

Telf. 2 19 32

Kleinstrup Petersen

Perlegade 21

SØNDERBORG

Telf. 2 27 44

URE OG BRILLER

Hotel Dybbøl Banke

TELEFON 2 34 11

Anbefaler vore Lokaler til større og mindre
Selskaber. — 1. Kls. Køkken og Betjening

P. NISSEN

Fa. Heinrich Petersen . Sønderborg

Byggematerialer — Brændsel — Brændselsolie

Telefon 2 31 03

Byens guldsmed — Byens urmager — Byens optiker

Fa. K. Grimstrup

Perlegade 19 . SØNDERBORG . Telf. 2 17 07

SPECIALITETER hos

CHR. DANIELSEN

KOLONIAL og DELIKATESSER

Perlegade 59

Sønderborg

Telf. 2 23 11

Sønderborg Bys Sparekasse

Kolonial

Køkkenudstyr

Specialitet:

KAFFE

P. H. Kolmos

Nordborg — Telf. 20

Sønderborg
KAFFE

velgjort - friskbændt hver eneste dag

Sønderborg Kafferisteri

Indeh. MATH. LORENZEN

Forlang den hos Deres købmand

FODTØJ så

DET STORE UDVALG — DE SMÅ PRISER

Landsdelens Stormagasin i Fodtøj

Besøg Colosseum

Kro i ca. 200 år

ELLEN SCHMIDT

Perlegade 39 Sønderborg Telf. 2 21 08

N. S. U. A. J. S. MATCHLESS
Motorcykler

N. S. U. PRIMA SCOOTER
QUICKLY KNALLERT
PRINZ automobiler

J. STAUGAARD

Sønderborg

Telefon 2 33 75

Kastanieallé 2

Se — og køb Tapet hos

Tlf. 2 29 18 - Perlegade 63

RADIOMAGASINET
HANS HANSEN

Perlegade 54 - Sønderborg - Telf. 2 38 55

NORDBORG SPAREKASSE

Netzer Efterf. ^{Co.}/₅

SØNDERBORG

Telefon 2 36 77 (Fl. Linier)

— PAPIR EN GROS —

v/ tømrermester V. Jensen
Ørstedsgade 17, Sønderborg
Telf. 2 24 04

Helmer & Jørgensen
SØNDERBORG . NORDBORG

... altid først med Nyheder!

FJERNSYN — RADIO — MUSIK

Brødr. Jørgensen

St. Raadhusgade 5-7 - SØNDERBORG - Telf. 2 37 74

Folkebanken
for Als og Sundeved
Sønderborg

HANDELSBANKEN I SØNDERBORG
Filial af Aktieselskabet Kjøbenhavns Handelsbank

Spare- og Laanekassen for Ulkebøl Sogn
i Sønderborg

Jernbanegade 25 Telefon 2 26 44

Fr. Jochimsen

TOBAK — VIN

Perlegade 53 Sønderborg Telf. 2 25 12

P. BORNE
Automobiles
Sønderborg · Telefon 11 60

Sønderborg 2 11 60 — Graasten 5 15 13

Axel Helmer

Kgl. Hofleverandør
SØNDERBORG
Telf. 2 37 77

Sønderborg Kreditbank

Filial af Aabenraa Kreditbank A/S
Telf. 2 32 46 — 2 32 47

Brændselsolie

Telefon 2 21 19 — 2 21 20

Prøv mine LANDSKENDTE SØNDERJYDSKE PØLSER

Sønderborg spege-

pølse

Landleverpølse

Thüringer lever-

pølse

Rügenwalder

thepølse

Westphalsk landskinke

Marburger

Ll. Rådhusgade 31-33, Sønderborg

Gardin EKSPERTEN

K.A. JOHANNSEN

St. Rådhusgade 13
Telf. 2 38 22

J. Lauritzen

Perlegade 21 . Sønderborg

CYKLER — SYMASKINER — LEGETØJ

HOTEL ALSSUND

vis a vis Slot, Park og Strand
Sønderborg . Telf. 2 30 70

Rensning og farvning

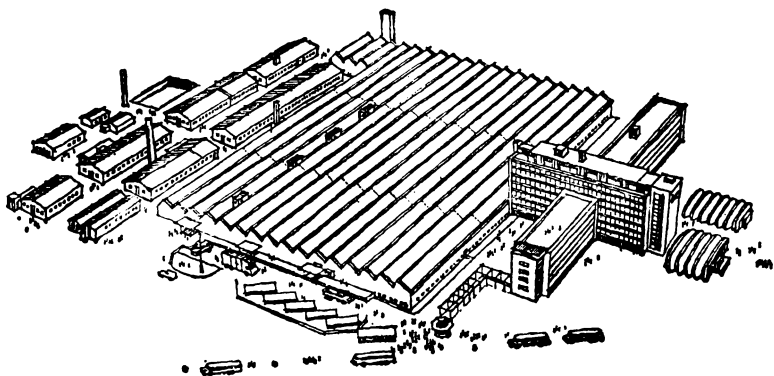
er en tillidssag. Gå derfor hen,
hvor kun fagfolk beskæftiges.

En sikker rensning så

Sønderborg Dampfarveri og kemisk Tøjrenseri

»EKSPRES«

v. CHR. JENSEN
Perlegade 80 . Telefon 2 26 00

AUTOMATIK FOR køleanlæg
varmeanlæg
vandforsynings- og
trykluftanlæg

startrelæer
hånd- og
magnetbetjente
motorskabe

Danfoss

**FABRIK FOR
AUTOMATISKE
KONTROLAPPARATER
NORDBORG**

1224